

Fadtéarma Plean Bainistíochta do Mhórlochanna an Iarthair

Meitheamh 2022

IFI/2022/1-4620



Iascach Intíre Éireann
Inland Fisheries Ireland



Fadtéarma Plean Bainistíochta do Mhórlochanna an Iarthair

Meitheamh 2022



Clár an Ábhair

Achoimre Feidhmiúcháin	4
1. Réamhrá	8
2. Mórlochanna an Iarthair	11
Loch Arbhach	11
Loch Con	12
Loch Cuilinn	13
Loch Ceara	14
Loch Measca	15
Loch Coirib	16
Loch Síleann.....	18
Dobharcheantair Eile	19
3. Éisc	20
4. Rannpháirtíocht Pháirtithe Leasmhara	27
4.1 Uisce agus Pobail	27
4.2 Creat-treoir Uisce.....	27
4.3 Bainistiú Dobharcheantar.....	28
4.4 Comhar Idirghníomhaireachta	28
5. Bainistiú Iascach agus Athrú Aeráide	30
5.1 Taighde Reatha	30
5.2 Samhaltú Aeráide	30
5.3 Athléimneacht a Thógail	30
5.4 Bainistiú Criosanna Inse	31
5.5 Coillearnacha Dúchasacha agus Cosaint Sruthchúrsaí	31
6. Cáilíocht an Uisce.....	33
6.1 Brúnna Reatha	33
6.2 Forfheidhmiú Timpeallachta	34
6.3 Cur Chuige Ilghníomhaireachta	34
6.4 Oifigigh Forfheidhmithe	34
6.5 Rialacháin maidir le Gnáthóga	35
7. Speicis Ionracha	36
7.1 Iarmhairtí	36
7.2 Éisc	36
7.3 Tím Uisce Chatach	36
7.4 Bithshlándáil	38
7.5 Bearta amach anseo	38
8. Bainistiú Stoic	40
8.1 Rialú Speiceas	40
8.2 Modheolaíochtaí Bainistíochta	40
8.3 Nósanna Imeachta Caighdeánacha Oibriúcháin (SOPanna) agus Beartais	40



8.4	Róiste agus Péirse	40
8.5	Liús	41
8.6	Bran	43
8.7	Bradán Bándearg	43
9.	Bainistiú Gnáthóg	44
9.1	Suirbhéanna ar Dhobharcheantair	44
9.2	Bunachar Sonraí Gnáthóg	44
9.3	Cainéil Draenáilte go hArtaireach	44
9.4	Athchóiriú Gnáthóg	44
9.5	Bacainní	46
10.	Taighde, Faisnéis Reatha agus Bearnaí san Eolas	47
10.1	Suirbhéanna ar Stoic Éisc	47
10.2	Samhaltú Daonra	47
10.3	Modheolaíochtaí Malartacha agus Eolaíocht Saoránach	47
10.4	Bainistíocht Riosca	47
10.5	Samhlacha Aeráide	48
11.	Amlínte	49



Achoimre Feidhmiúcháin

Go stairiúil, rinneadh bainistiú tosaíochta ar roinnt lochanna móra aolchloiche in iarthar na hÉireann mar iascaigh na mbreac donn fiáin. I gcomhréir leis an treoir bheartais is déanaí ó Iascaigh Intíre Éireann (IIÉ) agus lena shainchúraim reachtúil maidir le bainistiú acmhainní iascaigh intíre na hÉireann, déantar seacht loch, go príomha in iarthar na hÉireann, a bhainistiú mar uiscí salmainide. Is í an bhéim a bheidh sna cláir bhainistíochta atá beartaithe do na lochanna seo a dtréithe nádúrtha agus a mbithéagsúlacht dhúchasach a chosaint, a chaomhnú agus, nuair is féidir, a fheabhsú, rud a bhainfidh an leas is fearr as a n-acmhainneacht mar iascaigh inbhuanaithe don bhreac donn fiáin agus, i gcásanna áirithe, do bhradán an Atlantaigh. Léirítear sa phlean freisin suim an IIÉ in eascanna (Rialachán CE (Rialachán 1100/2007 ón gComhairle) maidir leis an stoic eascann a aisghabháil), sa ruabhreac Artach nach bhfaightear anois ach i Loch Measca, agus sa bhreac fíochmhar. Trí shraith de ghníomhaíochtaí spriocdhírthe, a bhaineann le straitéis fhoriomlán, déanfaidh IIÉ comhordú ar chlár faoi 7 gcatagóir de Chuspóirí Ardleibhéil (HLO). Ailíníonn gach HLO le Plean Corparáideach an IIÉ (2021 go 2025) agus déantar achoimre orthu thíos leis an tsraith gníomhartha gaolmhara:

HLO 1. (Cuid 4)	Rannpháirtíocht Pháirtithe Leasmhara
<u>Gníomh 1.1:</u> Grúpaí dobharcheantair, cónaidhmeanna, Clubanna, iontaobhais agus comhlachais bunaithe a aithint agus dul i dteagmháil leo chun cuidiú le dul chun cinn na gcomhspríocanna bainistíochta dobharcheantair. <u>Gníomh 1.2:</u> Sa chás nach bhfuil a leithéid de ghrúpaí bunaithe go fóill, dul i dteagmháil le pobail áitiúla, le páirtithe leasmhara agus le húdaráis ábhartha maidir le cosaint, forbairt agus caomhnú a ndobharcheantar trí níos mó Comhlachas Bainistíochta Dobharcheantair a bhunú do Lochanna an Iarthair. <u>Gníomh 1.3:</u> Feabhas a chur ar mheicníochtaí agus líonraí cumarsáide idir an IIÉ, grúpaí páirtithe leasmhara ábhartha eile, gníomhaireachtaí stáit, eagraíochtaí feirmeoireachta, institiúidí acadúla, pobail áitiúla agus grúpaí dobharcheantair.	
HLO 2. (Cuid 5)	Gníomhú ar son na hAeráide & Bithéagsúlacht
<u>Gníomh 2.1:</u> Fachtóirí soláimhsithe a shainaithint a chuideoidh le hathléimneacht aeráide gnáthóg agus speiceas íogair. <u>Gníomh 2.2:</u> Bunú criosanna maolánacha uisceacha suntasacha a chur chun cinn chun bithéagsúlacht a fheabhsú agus chun rith chun srutha cothaitheach/dríodair a fheabhsú. <u>Gníomh 2.3:</u> Samhlacha a fhorbairt chun bonn eolais a chur faoi phlandáil straitéiseach coillearnach dúchasach chun iarmhairtí teochtaí uisce ardaithe agus minicíocht agus déine tuilte méadaithe a mhaolú.	



HLO 3. (Cuid 6)	Cáilíocht an Uisce
<u>Gníomh 3.1:</u> Cumhachtaí reachtúla reatha lascaigh Intíre Éireann a fheabhsú trí oifigigh a údarú chun forálacha ábhartha na Rialachán um Ghnáthóga a fhorfheidhmiú. <u>Gníomh 3.2:</u> Feabhas a chur ar chumas an IlÉ cionta um cháilíocht an uisce a bhrath agus a fhorfheidhmiú trí líon na nOifigeach Comhshaoil lascaigh a oibríonn i ndobharcheantair lochanna an iarthair a mhéadú. <u>Gníomh 3.3:</u> Leanúint ar aghaidh ag feabhsú agus ag cur le caidrimh oibre le príomhúdarais chomhshaoil i ndobharcheantair locha an iarthair ionas go roinntear faisnéis go héifeachtach agus go mbainfear amach éifeachtúlachtaí méadaithe, maidir le forfheidhmiú comhshaoil. <u>Gníomh 3.4:</u> Eolas agus cúnamh a sholáthar maidir le dobharcheantair íogaire cothaitheach a ainmniú agus limistéir le haghaidh gnímh.	
HLO 4. (Cuid 7)	Speicis Ionracha
<u>Gníomh 4.1:</u> Speicis ionracha díobhálacha a bhaint agus/nó a bhainistiú trí chlár straitéiseacha um bainistiú stoic agus um bainistiú fiailí. <u>Gníomh 4.2:</u> Leanúint ar aghaidh ag baint úsáide as meáin dhigiteacha agus thraidisiúnta chun an pobal a chur ar an eolas faoi speicis ionracha a d'fhéadfadh a bheith díobhálach i lochanna an iarthair. <u>Gníomh 4.3:</u> Comhairle agus acmhainní bithshlándála a sholáthar do ghrúpaí geallsealbhóirí chun leathadh speiceas ionrach i lochanna an iarthair a chosc. <u>Gníomh 4.4:</u> Grúpaí geallsealbhóirí ábhartha a spreagadh chun páirt a ghlacadh i raon gníomhaíochtaí caomhnaithe, lena n-áirítear bainistiú speiceas ionrach. <u>Gníomh 4.5:</u> Feabhas a chur ar an reachtaíocht agus pionóis a mhéadú as éisc bheo a aistriú.	



HLO 5. (Cuid 8)	Bainistiú Stoic
<u>Gníomh 5.1:</u> Pleananna bainistithe stoic a tháirgeadh go bliantúil, chun iarmhairtí ar shalmainidí ó dhaonraí eile éisc a laghdú. <u>Gníomh 5.2:</u> Pleananna bainistithe stoic a athrú de réir mar a dhéantar samhlacha daonra ar gach ceann de na lochanna a bheachtú. <u>Gníomh 5.3:</u> Cur ar chumas grúpaí áitiúla geallsealbhóirí cur le samhaltú daonra agus le cláir thaighde (trí eolaíocht saoránach). <u>Gníomh 5.4:</u> Maitrís riosca a fhorbairt le haghaidh bradán agus breac Atlantach bunaithe ar shaintréithe fisiceacha gach dobharlaigh agus ar na himpleachtaí a bhaineann leo siúd mar scrogaill mharthanais.	
HLO 6. (Cuid 9)	Athchóiriú Gnáthóg
<u>Gníomh 6.1:</u> Aghaidh a thabhairt ar na heasnaimh ghnáthóg salmainide i ndobharcheantair lochanna an iarthair trí thionscadail athchóirithe spriocdhírithe. <u>Gníomh 6.2:</u> Próisis riaracháin a shruthlíniú chun tionscadail forbartha a thabhairt chun críche trí phróisis phleanála le héifeachtúlacht uasta. <u>Gníomh 6.3:</u> A áirithiú go bhfuil gach próiseas cosanta comhshaoil ábhartha i bhfeidhm chun damáiste do speicis agus do ghnáthóga íogaire eile a sheachaint.	
HLO 7. (Cuid 10)	Taighde
<u>Gníomh 7.1:</u> Leanúint ar aghaidh le feabhas a chur ar na cláir mhonatóireachta stoic éisc atá ann cheana féin (e.g. WFD) chun na sonraí riachtanacha a sholáthar le haghaidh samhlacha daonra éisc do lochanna an iarthair. <u>Gníomh 7.2:</u> Gach foinse sonraí atá ar fáil a úsáid, lena n-áirítear bainistíocht stoic agus torthaí slatiascaireachta le cur isteach ar shamhlacha daonra éisc do lochanna an iarthair. <u>Gníomh 7.3:</u> Leanúint le samhlacha tionchair aeráide a fhorbairt faoi chlár thaighde reatha (CCMP) chun athléimneacht a fheabhsú i ndobharcheantair agus i speicis. <u>Gníomh 7.4:</u> Clár taighde saindeartha a fhorbairt le moltaí maidir le caomhnú gach fospeicis den bhreac donn fiáin amach anseo.	



Tá sraith brúnna ag gach ceann de na seacht loch atá ag cur isteach ar a gcobhsaíocht éiceachórais agus ar stoic dhúchasacha na n-iasc, lena n-áirítear laghdú ar cháilíocht an uisce, caillteanas gnáthóige iascaigh, speicis ionracha agus iarmhairtí an athraithe aeráide. Rachfar i ngleic leis na saincheisteanna seo trí na bearta éagsúla atá molta sa phlean seo. Mar sin féin, tá go leor dobharcheantar locha níos lú, go háirithe feadh chósta an iarthair, comhchosúil maidir leis na saincheisteanna sothugthachta atá leagtha amach thuas. I gcásanna áirithe, is cosúil go bhfuil tionchar suntasach breise ag dobharshaothrú bradán. Tacaíonn na lochanna beaga seo stoic leochaileacha bradán Atlantach, breac donn agus a bhfoirm imirceach, breac geal. Tá gá ar leith le pleananna a fhorbairt do na dobharcheantair níos lú seo ionas gur féidir aghaidh a thabhairt ar chaomhnú stoc tábhachtach iasc dúchasach ar bhonn náisiúnta.



2. Réamhrá

Tá sainchúram reachtúil ar Iascaigh Intíre Éireann (IIÉ) faoin Acht um Iascach Intíre 2010 - chun acmhainní iascaigh intíre na hÉireann a chosaint, a chaomhnú agus a bhainistiú. Cuid dhílis den acmhainn seo is ea na gnáthóga agus na huiscí ina bhfuil speicis éisc is díol spéise caomhnaithe. Ullmhaíodh an plean seo do ghrúpa dobharlach agus a ndobharcheantair chun caomhnú agus athchóiriú a n-iomláine éiceolaíochta a chur chun cinn agus, mar sin, stoic dhúchasacha éisc. Déantar seacht loch agus a ndobharcheantair, go príomha i gConnachta, a bhainistiú mar uiscí salmainide in Éirinn (Féach cuid 2). Tá na dobharlaigh seo mór i gcomparáid le cinn eile in Éirinn (1,266 - 16,562 Ha.) agus tá siad bunaithe go ginearálta ar aolchloch charbónmhar. Mar thoradh ar a mbataiméadracht, a gceimic uisce agus a gcluichreáin uathúla flóra agus fána, tá éiceachórais neamhchoitianta a bhfuil ardluach orthu a chuireann raidhse seirbhísí ar fáil don tsochaí agus don timpeallacht nádúrtha. Tá na lochanna anois ina gcuid lárnach den ghréasán Natura 2000 Eorpach agus ina lárionaid ollmhóra le haghaidh gníomhaíochtaí áineasa agus cultúrtha, go háirithe slatiascaireacht.

Leagtar amach sa phlean seo sraith bearta a bhfuil sé mar aidhm acu aghaidh a thabhairt ar go leor de na fachtóirí a mbíonn tionchar acu faoi láthair ar fholláine éiceolaíochta agus ar stádas na stoc iasc dúchasach ar na lochanna ainmnithe agus ar a ndobharcheantair, agus na fachtóirí sin a bhainistiú.

Tá na nithe seo a leanas measc na bpríomhchuspóirí:

- Inbhuanaitheacht iasc salmainide a áirithiú laistigh de na dobharlaigh ainmnithe agus bearta a thabhairt isteach chun na brúnna a imríonn tionchar ar a sláine éiceolaíochta faoi láthair a mhaolú.
- Chun tréithe nádúrtha agus bithéagsúlacht na ndobharlach ainmnithe a chosaint, a bhainistiú agus, sa chás go ndearnadh damáiste dóibh, a athchóiriú.
- An ghnáthóg reatha a bharrfheabhsú mar aon leis an gcumas atá aici tacú le hiascaigh inbhuanaithe breac donn agus bradán.

Cé go mbaineann an plean seo go príomha le caomhnú agus bainistiú iasc salmainide, ní mór an tábhacht a bhaineann lena gcomhspleáchas agus lena gcaidreamh le flóra agus fána dúchasach eile a aithint freisin. Tá na seacht loch agus codanna suntasacha dá ndobharcheantair sainithe mar Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta (LCS - Caomhnú) nó Limistéir faoi Chosaint Speisialta (LCS - Cosaint) faoi Reachtaíocht Eorpach (Treoir 92/43/CEE ón gComhairle). Tá cosaint speiceas agus gnáthóg eile is díol spéise don phobal, atá tábhachtach freisin do shláinte agus d'fholláine na n-éiceachóras uisceach tábhachtach seo, ina chuid ríthábhachtach den phlean freisin.



Déanfar Measúnuithe Cuí ar gach tionscadal agus gníomh bainistíochta ar lochanna an iarthair. Tá na measúnuithe seo riachtanach lena áirithiú nach mbeidh drochthionchar ag aon bhearta bainistíochta iascaigh a mholtar tríd an bplean seo ar speicis agus gnáthóga íogaire, ar leasanna cáilitheacha iad do na láithreáin Natura.

Teastóidh cur chuige ildisciplíneach, ilghníomhaireachta leis an gcur i bhfeidhm agus féachfar le dul i ngleic le pobail áitiúla agus le páirtithe leasmhara eile laistigh de na dobharcheantair.

Tacaíonn an plan freisin le coincheap na bainistíochta oiriúnaithí, trína ndéantar measúnú tréimhsiúil ar ghníomhartha agus ar bhearta maidir lena mbuntáistí agus lena dtionchar ar ghabhdóirí criticiúla, (e.g. stoic bradán, cáilíocht an uisce) laistigh de dhobharcheantair locha an iarthair. Déanfar éifeachtaí na straitéisí bainistíochta éagsúla a mheas go rialta agus a mhodhnú dá réir, chun na torthaí inmhianaithe a bhaint amach ar bhealach níos fearr.

Leagtar amach i gCuid 11 den phlean seo amlínte do ghníomhaíochtaí thar thréimhse tosaigh 5 bliana atá ag teacht le Plean Corparáideach IIÉ 2021 – 2025. Tá na hacmhainní a theastaíonn chun an plan a chur i bhfeidhm, lena n-áirítear breac-chuntas ar an maoiniú agus ar an bhfoireann a theastaíonn, curtha i láthair sa chuid seo freisin.

Aithnítear go forleathan go bhfuil laghdú tagtha ar stoic éisc dhúchasacha, ar cháilíocht an uisce agus ar ghnáthóg ar lochanna an iarthair le tríocha bliain anuas. Moltar sa phlean seo sraith gníomhaíochtaí atá dírithe ar na laghduithe seo a cheartú agus, i gcomhar le húdaráis ábhartha eile stáit agus le pobail áitiúla, déanfaidh IFI iarracht feabhsuithe a bhaint amach a chinnteoidh stoic dhúchasacha éisc agus a ngnáthóga amach anseo.

Fíor 1.1 Suíomhanna 7 Loch an Iarthair



2. Mórlochanna an Iarthair

Baintear na tuairiscí achoimre seo a leanas as tuarascálacha samplála éisc Chreat-Treoir Uisce (WFD) de chuid IIÉ. (Féach <http://wfdfish.ie>)

Loch Arbhach

Is loch aolchloiche é Loch Arbhach atá suite i gCo. Shligigh, timpeall 24km soir ó dheas ó bhaile Shligigh agus 6.4km siar ó thuaidh ó Mhainistir na Búille, Co. Ros Comáin. Tá foscadh ann ar thrí thaobh ó chnoic agus is foinse na hUinsinne é. Is é Loch Arbhach an ceann is lú de dhobharcheantair locha an Iarthair a chothaítear go príomha ag fuaráin ar ghrinneall an locha agus mar sin tá sé difriúil go hidreolaíoch ó fhormhór lochanna na hÉireann (Comhairle Contae Ros Comáin, 2009).

Tá achar dromchla de 1266 heicteár ag Loch Arbhach, agus meándóimhneacht 9m agus uasdoimhneacht 33m. Déantar é a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 12 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. domhain (>4m), níos mó ná 50 heicteár agus ard-alcaileacht (>100mg/l CaCO₃). Tá tábhacht mhór caomhantais ag baint leis mar go gcloíonn sé le cineál (loch uisce cru) atá liostaithe in Iarscríbhinn I de Threoir an AE maidir le Gnáthóga. Tá cladaí an locha, don chuid is mó, clochach, cé go bhfuil an bogshifín (*Scirpus lacustris*) agus an ghiolcach (*Phragmites australis*) go flúirseach i roinnt bána (NPWS, 1999).

Bhí stoc breac donn sa loch tráth a tógadh i ngorlann ach cuireadh deireadh leis an gcleachtas seo (circa 2005) agus ní cosúil go bhfuil aon iarsma géiniteach sna stoic reatha. Tréigeadh den chuid is mó de mhéadú saorga na stoc i lochanna an Iarthair go déanach sna 1990í agus cuireadh cláir feabhsaithe iascaigh ina áit. I ndobharcheantar Loch Arbhach, athchóiríodh limistéir sceathraí agus iasclainne don bhreac donn thar an tréimhse 1998 go 2000 lenar bhain athchruthú linnte agus patrúin nádúrtha lúbáin, fálú sruthanna ó bheostoc agus cuireadh gairbhéal breise sceathraí i sruthanna nuair ba chuí (O'Grady, 2004). Bhí breac donn aosaigh 0.45kg ar an meán, agus éisc suas le 2.7kg, glactha ag slatiascairí san am atá thart.

Suas go dtí 1994, níor taifeadadh ach péirse, liús agus breac donn i suirbhéanna stoic, cé gur taifeadadh biorach lodáin i goilí liús freisin. Thángthas ar an ruán don chéad uair in 2002 agus gabhadh arís é i suirbhé 2007. Rinne IIÉ suirbhé ar an loch roimhe seo freisin don chlár monatóireachta éisc WFD in 2009, 2012 agus 2015 (Kelly et al., 2010, 2013 agus 2016). Le linn suirbhé 2015, fuarthas amach gurbh é péirse an speiceas ceannasach sa loch. I rith an tsuirbhé freisin, gabhadh breac donn, róiste, biorach lodáin, hibridí róiste x bran, bran, ruán, liús agus eascanna.



Sannadh stádas éiceolaíoch Maith do Loch Arbhach in 2018 bunaithe ar na daonraí éisc a bhí ann. I mblianta roimhe seo tugadh stádas Maith don loch freisin.

Loch Con

Tá Loch Con suite i ndobharcheantar na Muaidhe i dtuaisceart Chontae Mhaigh Eo. Tá sé ceangailte lena chomharsa díreach ó dheas, Loch Cuilinn, trí chainéal cúng a théann faoi bhóthar réigiúnach ag sráidbhaile Phontúin. Ritheann an Daoil isteach i Loch Con agus amach ó Loch Cuilinn ag an taobh theas in aice le Béal Easa, sula dtéann sí isteach sa Mhuaidh, a scaoileann isteach san Atlantach ag Cuan Chill Ala. Tá achar dromchla 4,704 heicteár agus uasdoimhneacht 37.9m ag an loch. Déantar an loch a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 12 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. domhain (meándoimhneacht >4m), níos mó ná 50 heicteár agus ard-alcaileacht (>100 mg/l CaCO₃). Is cuid de Limistéar faoi Chosaint Speisialta (LCS - Cosaint) é Loch Con (Cód an láithreáin: 004228) faoi Threoir an AE maidir le hÉin. Tá sé mar chuid de LCS (Caomhnú) na Muaidhe freisin, áit a bhfuil Bradán an Atlantaigh ina leas cáilitheach.

Is díol spéise speisialta caomhnaithe é an LCS (Cosaint) do na speicis seo a leanas: Gé Bhánéadanach Ghraonlannach, Lacha Dhubh, Scótar, Faoileán Bán. Tugann Treoir an AE maidir le hÉin aird ar leith ar bhogaigh agus, toisc gur cuid den LCS (Cosaint) seo iad, is díol spéise speisialta caomhantais an suíomh agus na héin uisce a bhaineann leis. Téann clú Loch Con mar iascach bhreac donn agus bhradán siar go dtí tús na slatiascaireachta in iarthar na hÉireann. Téann príomhbháire bradán an earraigh isteach i Loch Con ó dheireadh mhí an Mhárta agus leanann sé ar aghaidh go dtí mí Aibreáin. Tosaíonn báire an bhlátháin i mí na Bealtaine agus leanann sé ar aghaidh go dtí mí Iúil.

Rinne Iascaigh Intíre Éireann (IIÉ) suirbhé ar an loch ocht n-uaire idir 1978 agus 2001 (1978, 1984, 1990, 1994, 1998, 2001, 2005 agus 2013) mar chuid de chlár measúnaithe stoc éisc na mbreac donn. Gabhadh breac donn, ruán, róiste, péirse agus liús sna suirbhéanna. Go stairiúil, bhí daonra de ruabhreac Artach sa loch; mar sin féin, tá siad imithe i léig le tamall fada anuas. Tar éis titim dealraitheach dhaonra na ruabhreac Artach, rinne an IIÉ suirbhé ar na limistéir sceathraí ina mbeadh an ruabhreac Artach, dá mbeadh sé ann, ag bailiú le chéile le haghaidh sceite. Rinneadh na suirbhéanna le linn shéasúir sceite na ruabhreac Artach ó 1991 go 1994. Gabhadh trí ruabhreac Artach i sampláil 1991, iasc amháin in 1992 agus níor gabhadh aon iasc ina dhiaidh sin in 1993 nó in 1994. Níor aimsíodh aon ruabhreac nuair a scrúdaíodh goilí liús ó éisc a gabhadh in áiteanna éagsúla ar Loch Con, le linn na 1990í. Is eol anois go raibh an ruabhreac Artach imithe i léig i Loch Con faoi lár na 1990í.



Bunaithe ar na daonraí iasc a bhí ann, sannadh stádas éiceolaíoch Maith do Loch Con in 2016, an suirbhé is déanaí faoi WFD. Sa tréimhse tuairiscithe faireacháin faireachais 2010 go 2015, bhí stádas éiceolaíochta foriomlán Maith sannta ag an GCC do Loch Con freisin.

Loch Cuilinn

Is loch mór éadomhain é Loch Cuilinn atá suite siar ó Bhéal Easa, atá ceangailte le Loch Con ag góilín caol ag Pontún, Co. Mhaigh Eo. Scaoileann sceitheadh ón loch go díreach isteach sa Mhuaidh siar ó dheas ó Bhéal Easa (NPWS, 2004). Tá achar dromchla de 1019.3 heicteár ag Loch Cuilinn agus uasdoimhneacht thart ar 3m (O'Reilly, 2007). Eibhear is mó atá i ngeolaíocht bhunúsach an locha agus tá roinnt limistéar aolchloiche i réigiún theas an dobharcheantair (NPWS, 2004). Déantar an loch a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 10 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. éadomhain (100mg/l CaCO_3).

Tá Loch Cuilinn suite laistigh de Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta (LCS - Caomhnú) na Muaidhe (NPWS, 2005). Aolchloch Charbónmhar is mó atá i ngeolaíocht bhunúsach d'fhormhór an LCS (Caomhnú), agus tá limistéir de ghaineamhchloch Charbónmhar, Grianchlochí Dálriadacha agus siostaí ar an láthair láthair freisin. Tá eibhir faoi bhun cuid de na craobh-aibhneacha ag Loch Con thoir agus theas, agus iad go léir ag sreabhadh isteach i Loch Cuilinn. Roghnaíodh an suíomh mar LCS (Caomhnú) iarrthóra de thairbhe go bhfuil coillearnacha fliucha gláracha, portach ardaithe, seanchoilleanacha darach (ar chladach Loch Cuilinn), portach ardaithe díghrádaithe agus lagáin Rhynchosporian (Rhynchospira alba) ann, ar gnáthóga tosaíochta iad go léir ar larscríbhinn I de Threoir an AE maidir le Gnáthóga.

Roghnaíodh an LCS (Caomhnú) seo freisin mar gheall ar láithreach na speiceas seo a leanas, atá liostaithe in larscríbhinn II den Treoir chéanna – bradán an Atlantaigh, an madra uisce, loimpre mhara agus loimpre shrutháin agus piardóg liathbhán. Tá dath réasúnta íseal ag agus soiléireacht mhaith uisce ag Loch Cuilinn. Diatóim agus algaí gorm-uaine is mó atá san fhíteaplanctón sa loch. Tacaíonn Loch Cuilinn freisin l'éin uisce geimhrithe tábhachtacha agus tá sé sainithe mar Limistéar faoi Chosaint Speisialta, de thairbhe gurb é cheann de líon beag suíomhanna pórúcháin don Scótar in Éirinn (NPWS, 2005). Breathnaíodh ar Loch Cuilinn tráth mar cheann de phríomh-iascaigh breac donn na hÉireann, ach measadh go minic gurbh é an 'drochghaol' de Loch Con. Go stairiúil, maidir le slatiascaireacht, tugadh suntas do Loch Cuilinn mar gur thacaigh sé le daonra mór den bhreac donn a bhí measartha beag (O'Grady agus Delanty, 2001). Sa lá atá inniu ann is minic a ghabhtar breac donn ar meán idir 0.3kg agus 0.45kg, agus cuid acu suas le 1.8kg (O'Reilly 2007). Breathnaíodh ar an loch freisin mar iascach bradán an-tábhachtach agus faigheann sé báire bradán le linn míonna an earraigh agus an tsamhraidh (NPWS, 2004; O'Reilly, 2007). Go deimhin, caithfidh na bradáin go léir, a bhféadfadh go leor díobh a bheith ann, atá i



ndán do Loch Con agus dá aibhneacha atá ag sreabhadh isteach ann, dul trí Loch Cuilinn.

Rinneadh suirbhé ar Loch Cuillin roimhe seo in 1994, 1998 agus 2001 mar chuid de mheasúnú ar stoc éisc ag rannóg taighde IIÉ ag baint úsáide as líonta geolbhaigh suirbhéireachta dualacha beantacha ina raibh seacht bpainéal. Léirigh na suirbhéanna seo gur tháinig laghdú ar an daonra breac donn idir 1995 agus 2001. Tá fadhbanna eotrófaithe soiléir sa loch le blianta beaga anuas. Bhí daonra ruán sa loch ó na 1960í; mar sin féin, bunaíodh róiste, speiceas neamhdhúchasach an-fhairsing, sa loch sna 1990í. Rinne IIÉ suirbhé ar an loch roimhe seo freisin don chlár monatóireachta éisc WFD in 2009, 2012 agus 2015. Le linn suirbhé 2015, fuarthas amach gurbh é róiste an speiceas ceannasach sa loch. Gabhadh péirse, breac donn, cúramán, eascanna agus liús le linn an tsuirbhé freisin. Bunaithe ar na daonraí iasc a bhí ann, sannadh stádas éiceolaíoch Measartha do Loch Cuilinn sa suirbhé is déanaí faoi WFD (2018).

Loch Ceara

Tá Loch Ceara suite i gContae Mhaigh Eo agus is é an chuid is faide ó thuaidh de chóras Mórlochanna an Iarthair de Loch Coirib, Loch Measca agus Loch Ceara. Tá sé suite timpeall 5km ó thuaidh ó Bhaile an Róba, Co. Mhaigh Eo. Is é Loch Ceara an loch marla is mó in Éirinn, agus achar dromchla de thart ar 1600 heicteár aige. Is loch uisce crua é a fhaigheann an chuid is mó dá uisce trí na sruthanna friothálacha a shreabhann isteach ag pointí éagsúla timpeall a imlíne (Huxley agus Huxley, 2009) agus roinnt uisce ag teacht ó fhuaráin screamhuisce. Tá an chuid is mó den loch éadomhain agus meándoimhneacht de thart ar 1.8m aige; mar sin féin, tá codanna den loch mar a bhfuil an doimhneacht níos mó ná 19m (Huxley agus Huxley, 2009). Tá clú agus cáil ar Loch Ceara mar gheall ar a dhath glas/gorm, mar gheall ar fhoirmiú screamhú cailcreach (NPWS, 2004). Tá pobail dea-fhorbartha aol-lusanna sa loch, agus taifeadadh Chara curta, *C. desmacantha*, *C. rudis* agus *C. contraria* freisin (NPWS, 2004). Déantar an loch a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 10 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce (WFD)), i.e. éadomhain (100mg/l CaCO₃).

Tá meánmhéid an bhreac donn a thógtar ó Loch Ceara níos mó ná ó aon cheann de lochanna eile an iarthair, mar go bhfásann siad go tapa san éiceachóras saibhir seo. Meastar go bhfuil Loch Ceara ar cheann de líon beag lochanna cailcreacha breac donn fiáin atá fágtha san AE (Irvine et al. 2003). Le linn na 1990í rinne lascaigh Intíre Éireann (IIÉ) oibreacha athshlánaithe agus feabhsaithe iascaigh ar shruthanna sceathraí Loch Ceara agus mar thoradh air seo tháinig méadú ar líon iasc óg inghafa na mbreac donn chuig an loch (O'Grady, 2009). Rinneadh suirbhé ar an loch ocht n-uaire ó 1978 go 2009 mar chuid de chlár taighde breac donn IIÉ, ag baint úsáide as líonta geolbhaigh suirbhéireachta dualacha beantacha ina raibh seacht bpainéal; taifeadadh breac donn, péirse agus liús ar gach ócáid samplála. Thug na torthaí is déanaí



(Márta 2009) a bhain úsáid as an modh suirbhéireachta seo le fios go raibh stoc iontach agus sláintiúil de bhreac donn sa loch (IFI, 2009). Níos déanaí arís, rinne IIÉ suirbhé ar an loch don chlár faireacháin faireachais éisc WFD in 2009, 2012 agus 2015 (Kelly et al., 2010, 2013 agus 2016). Sna suirbhéanna seo, ba iad na péirsí na héisc ba líonmháire, agus tháinig laghdú beag ar líon na mbreac donn. Sa tréimhse tuairiscithe um fhaireachán faireachais 2013 go 2018, shann GCC dréacht-stádas éiceolaíoch foriomlán Maith do Loch Ceara, bunaithe ar na heilimintí fisiciceimiceacha agus bitheolaíocha go léir a ndearnadh faireachán orthu, lena n-áirítear éisc.

In ainneoin an ainmniúcháin measartha déanach seo, tá meath suntasach tagtha ar cháilíocht an uisce le deich mbliana anuas i Loch Ceara. Léiríonn tuarascálacha le déanaí ón GCC arduithe i leibhéil orta-fosfáite agus Nítrigine agus méadú ar bhithmhais algach i samplaí uisce locha. Cruthaíodh Comhlachas Dobharcheantair Loch Ceara in 2018 mar thoradh ar na treochtaí sin ar ábhair bhuartha iad. Tá sé mar aidhm ag an ngrúpa pobalbhunaithe seo dul i ngleic le daoine atá ina gcónaí agus atá i mbun feirmeoireachta i limistéar dobharcheantair Loch Ceara chun cuidiú le hionchur cothaitheach díobhálach a laghdú. D'éirigh leo feachtas a ardú i measc an phobail áitiúil ar na fadhbanna atá roimh Loch Ceara, ach is é an dúshlán is mó atá ann, rud atá roimh mórlochanna an iarthair go léir, ná an bhéim reatha a aistriú ó dhianú na talmhaíochta i ndobharcheantair íogaire an iarthair go dtí beartas bainistíochta talún atá neamhdhíobhálach don chomhshaol.

Loch Measca

Tá Loch Measca suite ó thuaidh ó Loch Coirib, in aice le Baile an Róba, Co. Mhaigh Eo. Is é Loch Measca an séú loch is mó in Éirinn, agus achar dromchla de thart ar 8,218 heicteár aige. Is é thart ar 16km fad an locha ón tuaisceart go dtí an deisceart agus is é thart ar 6.4km an leithead ag an bpointe is leithne. Is iad na príomhaibhneacha a shreabhann isteach i Loch Measca ná Abhainn Chluana, an Róba, an Abhainn Bhrain, Abhainn Fhionnaithe, Abhainn Ghleann Sál, Abhainn Ghleann Tréig agus Abhainn an Chaoil, arb í an abhainn a ritheann amach ó Loch Ceara. Tá Loch Measca nasctha le Loch Coirib ag Canáil Chonga. Tríd is tríd is loch éadomhain é agus meándóimhneacht 5m aige; ach tá uasdoimhneacht 57m aige feadh trinse fada caol ar chladach thiar an locha (NPWS, 2004). Déantar an loch a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 12 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. domhain (>4m), níos mó ná 50 heicteár agus ard-alcaileacht (>100mg/l CaCO₃).

Aolchloch Charbónmhar is ea geolaíocht bhunúsach Loch Measca, le limistéir de scealla agus gaineamhchloch, agus is sampla iontach é de loch olagatrófach ísealchríche (NPWS, 2004). Is iad Loch Measca, Loch Ceara agus Abhainn an Chluana coimpléasc Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta (SAC - Caomhnú) Loch Ceara/Loch Measca. Tá sé ghnáthóg atá liostaithe ar



Iarscríbhinn I de Threoir an AE maidir le Gnáthóga le fáil ar an láithreán seo, lena n-áirítear dhá ghnáthóg tosaíochta - cosán aolchloiche agus eanach Cladium (NPWS, 2004). Is LCS (Caomhnú) tábhachtach é seo freisin don mhadra uisce, speiceas atá liostaithe in Iarscríbhinn II de Threoir an AE maidir le Gnáthóga. Deimhníodh go raibh an diúilicín riabhach, speiceas ionrach in Éirinn, i Loch Measca in 2008.

Taifeadadh róiste, speiceas ionrach éisc, den chéad uair i suirbhé measúnaithe ar stoc éisc in 1996, ó shin i leith tá an daonra scaipthe ar fud an locha. Tá cáil ar Loch Measca mar gheall ar a chuid daonraí den bhreac donn agus den bhreac fíochmhar, agus meánmhéid an bhric dhoinn idir 0.6kg agus 1.4kg. D'fhéadfadh an breac fíochmhar is mó a bheith suas le 9kg (O'Reilly, 2007). Rinneadh suirbhé ar an loch roimhe seo in 1996 mar chuid de chlár measúnaithe stoc breac donn de chuid Iascaigh Intíre Éireann (IIÉ) ag baint úsáide as líonta geolbhaigh suirbhéireachta dualacha beantacha ina raibh seacht bpainéal. Taifeadadh cúig speiceas éisc an tráth sin; breac donn, ruabhreac Artach, liús, péirse agus róiste amháin. Níos déanaí arís, rinne IIÉ suirbhé ar an loch don chlár faireacháin faireachais éisc WFD in 2009, 2012 agus 2015 (Kelly et al., 2010, 2013 agus 2016). Le linn na suirbhéanna seo, taifeadadh hibridí péirse, róiste, breac donn, bran, ruabhreac Artach, eascanna, liús, cailleach rua cloiche agus róiste x bran.

Sannadh stádas éiceolaíoch Maith do Loch Measca in 2019 bunaithe ar na daonraí éisc a bhí ann. Sannadh stádas iasc Maith don loch freisin in 2009, 2012 agus 2015.

Loch Coirib

Tá Loch Coirib, an ceann is mó de lochanna an iarthair agus an dara loch is mó in Éirinn (i ndiaidh Loch nEathach), suite i gCo. na Gaillimhe i ndobharcheantar na Coiribe. Síneann an loch ó Iasmuigh de chathair na Gaillimhe go dtí laistigh de thrí chiliméadar ón Teach Dóite, achar níos mó ná 50 ciliméadar. I measc na bpríomhaibhneacha a shileann isteach i Loch Coirib tá an Abhainn Dubh, Abhainn an Chláir, Abhainn Dhubhachta, Abhainn na Creige, Abhainn an Chnoic agus Canáil Chonga a nascann Loch Coirib le Loch Measca.

D'fhéadfadh an loch a roinnt ina dhá chuid: Loch Coirib Íochtarach - abhantrach measartha éadomhain a bhfuil aolchloch charbónmhar faoi ó dheas (Fíor 1.1), agus Loch Coirib Uachtarach - abhantrach níos mó agus níos doimhne a bhfuil eibhir níos aigéadaí, sciotaí, sceallaí agus gaineamhchlocha faoi ó thuaidh. Is é 16,562 heicteár achar dromchla an locha (5,042 heicteár sa Loch Íochtarach agus 11,520 heicteár sa Loch Uachtarach), agus tá uasdoimhneacht 42m aige. Déantar an loch íochtarach a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 10 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. éadomhain (meándoimhneacht <4m – Cruas iomlán >100mg/l CaCO₃) agus tá an loch uachtarach in aicme tíopeolaíochta 12, i.e.



domhain (meándóimhneacht >4m), níos mó ná 50ha agus alcaileacht ard (>100mg/l CaCO₃).

Tacaíonn an loch le 14 ghnáthóg chosanta agus le sé speiceas, lena n-áirítear bradán atá liostaithe in Iarscríbhinn I agus Iarscríbhinn II faoi seach de Threoir an AE maidir le Gnáthóga (NPWS, 2004). Tá sé ar cheann de na hiascaigh ghéim is fearr ar domhan agus tá cáil idirnáisiúnta air as an iascaireacht don bhreac donn. Is eol go bhfuil breac donn, bradán, péirse, róiste, bran, hibridí róiste x bran, eascanna, garmachán, garmachán naoi gclipe, liús agus cailleach rua cloiche sa loch. Ar an drochuair, aithníodh róiste, speiceas éisc ionrach neamhdhúchasach i Loch Coirib Íochtarach den chéad uair go luath sna 1980í, agus scaipeadh iad ina dhiaidh sin chuig gach cúinne den loch. Chonacthas líonta arda róiste i ngnáthoibríochtaí líontóireachta ar an loch ó dheireadh na 1980í go dtí 1992 nuair a chonacthas laghdú ar an stoc. Ba le linn na tréimhse sin a measadh go raibh an ruabhreac Artach imithe ó Loch Coirib. Go luath in 2007, aimsíodh líon mór den seadán prótasóin *Cripteaspoiridiam* sp. in uisce ón loch, as a dtáinig éilliú an tsoláthair uisce poiblí agus ráig *Cripteaspoiriodóise* i gcathair na Gaillimhe.

Cuairteoir eile ar an loch nach bhfuil fáilte roimhe is ea an speiceas an-ionrach planda líobhógach *Afracach* (ar a dtugtar "Curly Waterweed") a aithníodh den chéad uair sa loch sa bhliain 2005. Tá an planda seo atá ag coilíneacht go tapa tar éis speicis phlandaí dúchasacha a eisiamh ó bhánna ina bhfuil sé bunaithe. Taifeadadh an diúilicín riabhach (*Dreissena polymorpha*), speiceas ionrach eile in Éirinn den chéad uair i Loch Coirib le linn 2007 agus ceaptar gur tugadh isteach sa loch iad in 2000/2001.

Tá Loch Coirib san áireamh i gclár faireacháin fadtéarmach ar cháilíocht uisce de chuid Iascaigh Intíre Éireann maidir le héiceachórais lochanna ó 1975 i leith. Tá an loch aicmithe faoi láthair mar mhéiseatrófach. Rinne Iascaigh Intíre Éireann (an Príomh-Bhord Iascaigh agus Bord Iascaigh Réigiúnach an Iarthair roimhe seo) suirbhéireacht air chun a stoic éisc a mheasúnú in 1986 agus in 1996).

Tá Loch Coirib san áireamh i gclár faireacháin fadtéarmach ar cháilíocht uisce de chuid Iascaigh Intíre Éireann maidir le héiceachórais lochanna ó 1975 i leith. Tá an loch aicmithe faoi láthair mar mhéiseatrófach. Rinne Iascaigh Intíre Éireann (an Príomh-Bhord Iascaigh agus Bord Iascaigh Réigiúnach an Iarthair roimhe seo) suirbhéireacht air chun a stoic éisc a mheasúnú in 1986 agus in 1996).



Loch Síleann

Tá Loch Síleann suite i gcontaetha an Chabháin, na Mí agus na hIarmhí i bhfodhobharcheantar na hEithne de Cheantar Abhantraí na Sionainne. Tá an loch suite soir ó thuaidh ó Fhioth an Átha, Co. na hIarmhí. Tá sé seacht gciliméadar ar fad agus tá achar dromchla 1,900 heicteár aige. Sreabhann an Eithne tríd an loch. Is loch measartha éadomhain é Loch Síleann agus meándóimhneacht 4.4m aige, uasdoimhneacht 15m, agus tá 51% den loch níos lú ná 5m ar doimhneacht. Aolchloch Charbónmhar den chuid is mó is ea geolaíocht an dobharcheantair, ach tá foirmíochtaí Siolúracha/Ordaiviseacha mar bhonn ag an abhantrach dhraenála thiar agus thuaidh.

Tá an loch eotrófach, agus déantar é a chatagóiriú mar aicme tíopeolaíochta 12 (mar atá sainithe ag an GCC chun críocha na Creat-Treorach Uisce), i.e. domhain (>4m), níos mó ná 50 ha agus ard-alcaileacht (>100 mg/l CaCO₃). Sna 1960í agus 1970í bhí Loch Síleann ar cheann de na lochanna slatiascaireachta breac is fearr in Éirinn, arna bhainistiú agus arna fhorbairt ag an Iontaobhas Iascaigh Intíre (Iascaigh Intíre Éireann anois). Tá saibhiríú forásach déanta ar Loch Síleann ó thús na 1970í (Champ, 1998 agus 2003) mar gheall ar fhosfar a tháinig ó dhianfhorbairtí talmhaíochta. Mar thoradh air seo tá laghdú tagtha ar líon na mbreac agus tá an stoc éisc faoi smacht ag ciprinidí. Rinneadh an loch a stocáil le breac donn san am a chuaigh thart, agus tugadh isteach thart ar 16,000 iasc 2+ in 2004, agus idir 3,000 agus 6,000 in aghaidh na bliana ina dhiaidh sin. Cuireadh deireadh le stocáil breac donn isteach sa loch in 2011. Rinne Iascaigh Intíre Éireann (Bord Iascaigh Réigiúnach na Sionainne agus an Príomh-Bhord Iascaigh roimhe seo) monatóireacht leanúnach ar cháilíocht an uisce sa loch agus sa dobharcheantar ó na 1970í go dtí 2015. Tugadh laghdú beag faoi deara ar líon iomlán na lódálacha fosfair chuig an loch idir 1988 agus 2005, rud a thugann le tuiscint gur tháinig laghdú ar chaillteanas fosfair ón dobharcheantar le linn na tréimhse sin ach léiríonn sonraí níos déanaí ó 2006 go 2014 nach bhfuil aon fheabhsú ar na lódálacha cothaitheacha go dtí an loch.

Taifeadadh an diúilicín riabhach (*Dreissena polymorpha*), speiceas ionrach eile in Éirinn den chéad uair i Loch Síleann le linn 2003 agus ceaptar gur tugadh isteach sa loch iad in 2000 agus in 2001. Tá daonraí móra na ndiúilicíní le feiceáil sa loch ó 2004 i leith.

Tá suirbhé rialta déanta ag Iascaigh Intíre Éireann ar an daonra éisc i Loch Síleann ó 1978 i leith ag baint úsáide as teicníc líontóireachta geolbhaigh a forbraíodh go déanach sna 1970í chun stoic breac (breac > 19.8cm ar fad) ar iascaigh locha roghnaithe a mheas. Gabhtar speicis éisc eile freisin mar fhoghabháil le linn na suirbhéanna seo. Cruthaíodh gur uirlis bhainistíochta éifeachtach í an obair seo chun na luaineachtaí sna stoic éisc le himeacht ama a léiriú. Forbraíodh bunachar sonraí fairsing bunaithe ar an modh seo. Bhí éagsúlacht idir 100,000 agus 120,000 iasc ar bharr ar a chois breac (>19.8cm) i Loch Síleann go luath sna 1980í agus tá laghdú suntasach tagtha air ó shin. Ar



an drochuair, tugadh isteach an róiste, speiceas ionrach neamhdhúchasach, isteach sa loch le linn na 1970í agus tá athrú mór tagtha ar a ndaonra ón tréimhse sin. Faoi láthair tá stoic den bhreac donn, liús, péirse, róiste, hibridí róiste, cúramán, garmachán, garmachán naoi gcliipe agus eascanna i Loch Síleann.

Dobharcheantair Shalmainide Eile

Níl na saincheisteanna a bhfuil tionchar acu faoi láthair ar stoic leochaileacha shalmainide teoranta do na lochanna atá san áireamh sa phlean seo. Tá go leor córas aibhneacha agus lochanna, go háirithe sna contaetha thiar ó Dhún na nGall go Ciarraí, áit a bhfuil bradáin i mbaol mór. Is ábhar imní ar leith iad fadhbanna a bhaineann le tabhairt isteach iasc ionrach agus dobharshaothrú i gcuid de na dobharcheantair seo.

Tá sraith de phleananna ar leith molta do na dobharcheantair seo a fhéachfaidh le dul i ngleic leis na saincheisteanna a bhfuil tionchar acu faoi láthair ar na dobharlaigh seo agus ar a stoic éisc.



3. Éisc

Faoi láthair tá 15 speiceas éisc taifeadta i lochanna an iarthair. Tá seacht gcinn acu siúd dúchasach don réigiún agus glactar leis gur tháinig siad isteach i bhfionnuisce na hÉireann díreach tar éis an oighrithe is déanaí timpeall 12 – 14,000 bliain ó shin. Tá cumas ag na speicis seo go léir an tsalandacht a fhulaingt agus ceaptar go ndeachaigh siad ar imirce ón timpeallacht mhuirí a luaithe is a bhí go leor coscartha ar chórais aibhneacha chun freastal ar iasc. Ní fhulaingíonn na hocht speiceas eile coinníollacha muirí agus glactar leis mar sin gur tugadh isteach iad, cé gur ábhar machnaimh é na teagmhais bhunaidh do dhaoine de roinnt speiceas i lochanna an iarthair. Léirítear i dTábla 3.2 thíos na speicis éagsúla éisc atá le fáil faoi láthair i lochanna an iarthair agus tá roinnt nótaí bitheolaíocha san áireamh freisin.

Is é an breac donn fiáin na speicis éisc a bhfuil is mó imní faoi i gcomhthéacs lochanna an iarthair. Breathnaítear freisin ar bhradáin an Atlantaigh, an ruabhreac Artach agus Eascanna, ach tá bearta caomhnaithe ar leith i bhfeidhm cheana féin nó faoi bhreithniú i leith na speiceas seo. Tá beartais agus cláir thaighde nua á n-ullmhú faoi láthair don bhreac donn agus tá an plean seo do lochanna an iarthair ag teacht leis an treo beartais seo. Tá tuilleadh faisnéise ar bheartas Breac Donn IIÉ ar fáil ag

<https://www.fisheriesireland.ie/sites/default/files/migrated/docman/Brown%20Trout%20Report.pdf>

Tá fo-speicis breac donn ina n-ábhar imní freisin, go háirithe an breac fíochmhar mór a chónaíonn i Loch Measca agus i Loch Coirib. Tugtar speicis breac comhcheantrach ar fhospeicis eile breac (e.g. Sonaghan agus Giolla Rua) le chéile agus tá a mbearta caomhnaithe féin molta ina leith. Tá sé ríthábhachtach teorainn éisc a chur i bhfeidhm do Loch Con agus Loch Cuilinn toisc gurb iad na hiascaigh breac nach bhfuil ceann acu. Spreagfar gabháil agus scaoileadh breac ar na lochanna go léir agus ba cheart athbhreithniú a mheas ar na rialacháin reatha maidir le teorainn éisc (féach tábla 3.1. thíos) trí chomhthoil.

Tábla 3.1 Rialacháin ghinearálta slatiascaireachta do speicis breac comhcheantrach ar lochanna an iarthair.

Beart caomhnaithe slatiascaireachta	Loch Arbhach	Loch Con	Loch Cuilinn	Loch Ceara	Loch Measca	Loch Coirib	Loch Síleann
Séasúr	1 Aib - 30 M.Fómh	15 Feabh - 30 M.Fómh	15 Feabh - 30 M.Fómh	15 Feabh - 30 M.Fómh	15 Feabh - 30 M.Fómh	15 Feabh - 30 M.Fómh	1 Már - 12 D.Fómh.
Teorainn mhéide	30cm	30cm	30cm	33cm	33cm	33cm	36cm
Teorainn éisc laethúil	4	-	-	4	4	4	2

Tábla 3.2; Speicis éisc atá le fáil i Mórlochanna an Iarthair.

Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas	Tuairisc & Roghanna Bainistíochta	Láithreach
Speicis Dhúchasacha a bhfuil Ardluach Caomhnaithe ag baint leo	Breac Donn (Salmo trutta)	Tá an speiceas dúchasach seo léirithe ag roinnt stoc atá uathúil go géiniteach, agus fospeiceas i ngach ceann de na lochanna. Tá láithreach shuntasach éiceolaíoch, chultúrtha, stairiúil agus eacnamaíoch aige sa réigiún. Tá a áit laistigh den éiceachóras, agus i bhfabraic shóisialta mórlochanna an iarthair go léir seanbhunaithe. Teastaíonn foshraitheanna glana abhann (gairbhéal) ón mbreac donn le huisce fionnuar, ocsaiginithe go leordhóthanach, chun atáirgeadh agus fás. Tá a bhfoláine amach anseo ag brath i gcórais lochanna an iarthair ag brath ar infhaighteacht na gnáthóige sin i ngach ceann de na córais aibhneacha i lochanna an iarthair. Ní mór ardtosaíocht a thabhairt don ghnáthóg seo a chosaint agus, nuair is cuí, a athbhunú ar fud na ndobharcheantar ábhartha. D'fhoilsigh IIÉ clár náisiúnta taighde 5 bliana le déanaí don bhreac donn fiáin. Molann an clár seo measúnú críochnúil ar an bhfaisnéis bhonnlíne ar éiceolaíocht breac donn atá ar fáil faoi láthair in Éirinn chomh maith le sraith uirlisí bainistíochta. Ceann de phríomhchuspóirí an phlean seo ná caomhnú agus athchóiriú stoc breac donn fiáin agus a ngnáthóg i ngach ceann de dhobharcheantair lochanna an iarthair. Tá rialacháin ar leith i bhfeidhm do gach ceann de lochanna an iarthair maidir le saothrú breac donn ag úsáideoirí áineasa. Tá siad seo bunaithe ar bhonn mhéid an stoic, ar rátaí fáis, ar aois ag aibíocht agus ar bhisíúlacht. Moltar roinnt coigeartuithe ar na rialacháin seo mar chuid den phlean seo ionas gur féidir bearta caomhnaithe a ailíniú ar bhealach níos fearr idir na lochanna sainithe go léir.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann
	Bradán an Atlantaigh (Salmo salar)	Is speiceas íocónach de bhradán imirceach iad bradáin an Atlantaigh, atá gaolta don bhreac donn agus don ruabhreac Artach. Léiríonn siad straitéis staire beatha anadromach, sa mhéid is go n-imíonn siad ón timpeallacht mhuirí, áit a gcothaíonn siad go dtí aibíocht, chuig ár gcórais fionnuisce chun atáirgeadh. A luaithe is a bhíonn na héisc fhásta sceite ina n-aibhneacha breithe, forbraíonn a n-ógáinigh ar feadh 1-3 bliana sula bhfillleann siad ar an bhfarraige le fás agus aibí, ag fillleadh tar éis 1 go 4 bliana le haghaidh sceite. Amhail an breac donn, teastaíonn gnáthóg abhann ardchaighdeán ón mbradán, ina bhfuil uisce glan agus foshraitheanna chun atáirgeadh agus forbairt go rathúil. Tá stoic bradáin i láthair agus i riocht sláintiúil i dtrí loch an iarthair (Loch Con, Loch Cuilinn agus Loch Coirib) cé go bhfuil siad ag laghdú ar fud na hEorpa agus Mheiriceá Thuaidh le breis agus 30 bliain. Faoi láthair, tá a líonta ag na leibhéil taifeadta is ísle riamh, go hidirnáisiúnta, agus tá siad faoi chosaint anois ar fud a raoin. Tá sraith beart i bhfeidhm ó 2006 a chuireann srian agus rialú docht ar a saothrú trí úsáid a bhaint as córas clibeála agus logleabhair. Áirítear iad freisin in iarscríbhinn ii de Threoir 92/43/CEE ón gComhairle an 21 Bealtaine 1992 (an Treoir um Ghnáthóga) agus liostaítear iad mar leas cáilitheach do go leor de na suíomhanna in Éirinn ina bhfuil siad. Tá ag teip ar go leor dár láithreáin Natura a stádas caomhantais maidir leis an mbradán a bhaint amach mar go laghdaíonn siad i gcónaí go háitiúil agus go náisiúnta. Ní dócha gur féidir leis an bplean seo amháin an treocht anuas i stoic bradáin a aisiompú, ach trí ghnáthóg shalmainide agus cáilíocht an uisce a chosaint agus a athchóiriú ar fud abhantrach lochanna an iarthair mar a bhfuil siad, d'fhéadfadh an plean seo cur le hiarrachtaí caomhantais náisiúnta agus idirnáisiúnta.	L. Con, L. Cuilinn, L. Coirib (L. Measca*) * Cuairteoir ó am go chéile
	Ruabhreac Artach (Salvelinus alpinus)	Is gaolta beaga den bhreac agus den bhradán an ruabhreach Artach a chaill a nósanna imirce, agus iad talamhiata inár n-uiscebhealaí intíre le thart ar 10,000 bliain anuas. Is speiceas fo-Artach iad a fhágann go bhfuil siad níos íogaire do theochtaí arda agus a chuireann iad chuig tearmainn uisce domhain a sholáthraíonn cuid dár lochanna is mó agus dár lochanna ag airde mhór. Tá siad thar a bheith íogair freisin d'athruithe ar cháilíocht an uisce agus tá siad imithe i léig i ngach loch an iarthair, seachas Loch Measca, le 50 bliain anuas. B'fhéidir mar gheall ar a neamhthábhacht choibhneasta tráchtála agus áineasa, níl an ruabhreac faoi chosaint i gcomhthéacs Eorpach. Níl aon reachtaíocht náisiúnta ar leith ann ach an oiread a chosnaíonn a stoic nó a ngnáthóga in ainneoin go bhfuil bagairt mhór orthu ar fud a raoin in Éirinn. Tá an raon bagairtí ar a saol sa todhcháil i lochanna na hÉireann an-chosúil leis na bagairtí a théann i bhfeidhm ar bhreac agus ar bhradán agus d'fhéadfadh buntáistí suntasacha a bheith ann do na trí speiceas salmainide dá n-achtófaí dlíthe tiomnaithe Eorpacha chun laghduithe breise ar stoic na ruabhreac a chosc. Tá sé mar chuspóir sonraithe ag an tuarascáil seo cur chun cinn a dhéanamh ar thabhairt isteach na ruabhreac Artach chuig iarscríbhinn ii den treoir maidir le gnáthóga agus thairis sin, iad a áireamh mar leasanna cáilitheacha in aon láithreán Natura ina bhfuil siad. Más rud é go mbíonn cáilíocht an uisce sách maith chun tacú le stoic ruabhreac in aon cheann de lochanna an iarthair, ba cheart clár athbhunaithe a bhreithniú in uiscí a raibh siad iontu roimhe seo.	L. Measca



Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas		Tuairisc & Roghanna Bainistíochta	Láithreach
Speicis Dhúchasacha a bhfuil Ardímní Caomhnaithe ag baint leo	Eascann (<i>Anguilla anguilla</i>)		Is speiceas iasc imirceach pan-Eorpach í an Eascann a bhfuil stíl bheatha chatadromach aici - Is é sin go bpóráíonn sí ar muir ach téann céimeanna larbhacha ar shruthanna aigéanacha sula sroicheann siad cóstaí Atlantacha na hEorpa, ag dul isteach i bhfionnuisce mar eascanna gloine beaga bídeacha nó mar luathóga. Caitheann siad blianta fada (15 - 100), ag fás go haibíocht i bhfionnuisce go dtí a n-imirce amach go dtí an timpeallacht mhuirí chun sceitheadh, go domhain sa Mhuir Shargasach. Tá an eascann Eorpach aicmithe mar i mbaol criticiúil ar Liosta Dearg an Aontais Idirnáisiúnta um Chaomhnú an Dúlra (IUCN) maidir le speicis atá faoi bhagairt, agus tá laghdú tagtha ar líon na n-eascann óg a shroich ár n-uiscí le 30 bliain anuas agus is ionann é agus líon chomh beag le 8% den mhéid a bhí ann i rith na 1970í.	L. Arbhach, *L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann
	Loimprí	Loimpre Mhara (<i>Petromyzon marinus</i>)	Is grúpa de speicis éisc bunúsacha iad loimprí a bhfuil súiteoir diosca béil acu in ionad giall. Cothaíonn siad trí ghlacadh seadáin iasc eile nó trí scagadh a dhéanamh trí spruadar beantach. Aithnítear trí speiceas in Éirinn agus tá gach ceann díobh cosanta i gcomhthéacs Eorpach agus liostaithe in Iarscríbhinn ii den Treoir maidir le Gnáthóga. Is féidir leis an loimpre mhara faid suas le 1 m a bhaint amach agus caitheann sí an chuid is mó dá saol mar eicteaparasíft iasc eile sa timpeallacht mhuirí. Sceitheadh an loimpre mhara gach bliain sna réimsí íochtair d’aibhneacha móra agus faigheann sí bás tar éis sceite. Tar éis gorrtha, téann loimpre larbhach le sruth go dtí go bhfaighidh siad cuid oiriúnach láibeach nó silteach de ghrinneall na habhann le dul isteach ann. Caitheann loimpre roinnt blianta ina dhiaidh sin i bhfoirm óg dall, cosúil le péist ar a dtugtar amaicéat, a dhéanann scagadh ar orgánaigh mhicreascópacha ón uisce agus ón láib. Tar éis idir sé bliana agus ocht mbliana, forbraíonn amaicéat loimpre mhara súile agus casann siad airgeadach, ag athrú ina loimprí fásta saorshnáma agus iad ag déanamh a mbealach le sruth agus ag dul ar imirce chun farraige. *Tá daonraí loimprí mara talamhiata i roinnt lochanna in Éirinn. Tá na loimprí seo níos lú ná na gnáthloimprí mara a théann ar an bhfarraige agus is cosúil nach n-imíonn siad chun farraige ach go bhfanann siad i lochanna chun cothú go faille ar éisc mhóra, mar an bran, an liús agus an breac.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Coirib,
		Loimpre Shrutháin (<i>lampetra planerii</i>)	Is i bhfionnuisce amháin a mhaireann loimprí srutháin agus is féidir iad a fháil i gcainéil abhann mhóra agus bheaga, cé go mbíonn siad le fáil go hiondúil in aibhneacha níos lú. Cothaíonn na loimprí fásta trí scagadh trí spruadar d’orgánaigh mhicreascópacha. Sceitheadh siad go luath sa samhradh i ngrinneall aibhneacha gairbhéil nó gainimh ag baint úsáide as a gcuid súiteoirí chun clocha a bhaint.	L. Con, L. Cuilinn, L. Coirib
		Loimpre Abhann	Tá loimpre abhann fásta dúchasach d'fhionnuiscí na hÉireann freisin. Is parasítí seachtracha iad a cheanglaíonn ar iasc óstach lena diosca béil chun cothú ar a gcuid feola agus ar a gcuid fola. Fanann loimpre abhann sách gar don chósta ar feadh thart ar 18 mí sula n-imíonn siad ar ais suas san abhainn chun sceitheadh	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib



Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas	Tuairisc & Roghanna Bainistíochta		Láithreach
Speicis Dhúchasacha a bhfuil níos lú imní caomhnaithe ag baint leo	Garmacháin	Garmachán (Gasterosteus aculeatus)	Is dúchasach d'Éirinn é an garmachán agus tá sé ar cheann de na speicis éisc is lú atá againn. Tá trí nó ceithre dhromlach ar a ndroim ag garmacháin agus péire eití peilbheacha le dromlaigh chnámhacha feiceálacha ar a mbolg. Lena acmhainn ard salandachta, is féidir leis an ngarmachán dul i dtír i raon an-ilghnéitheach de ghnáthóga uisceacha ina soláthraíonn cúluiscí tearmann, lena n-áirítear srutháin agus aibhneacha malla, locháin, lochanna, canálacha, murlaigh, inbhir agus uiscí cósta foscúla. Tá siad flúirseach i lochanna uile an iarthair agus ina gcraobh-aibhneacha agus, cé gur cuid thábhachtach dá n-éiceachórais iad, ní ábhar imní caomhnaithe láithreach iad.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann
		Garmachán naoi gclipe (Pungitius pungitius)	Is dúchasach d'Éirinn é an garmachán naoi gclipe, agus tá sé ar cheann de na speicis éisc is lú san Eoraip. Lena acmhainn ard salandachta, is féidir leis an ngarmachán naoi gclipe dul i dtír i raon an-ilghnéitheach de ghnáthóga uisceacha ina soláthraíonn cúluiscí tearmann, lena n-áirítear srutháin agus aibhneacha malla, locháin, lochanna, canálacha, murlaigh, inbhir agus uiscí cósta foscúla. Téann daonraí cósta ar ais chuig fionnuisce nó go huiscí goirt chun pórú. Is maith leo clúdach plandaí, agus tá siad in ann maireachtáil faoi choinníollacha ocsaigine an-íseal in uisce éadomhain nach féidir le héisc eile maireachtáil ann. Cé nár taifeadadh iad ach i loch amháin an iarthair, lena acmhainn ard salandachta, is féidir leis an ngarmachán dul i dtír i raon an-ilghnéitheach de ghnáthóga uisceacha ina soláthraíonn cúluiscí tearmann, lena n-áirítear srutháin agus aibhneacha malla, locháin, lochanna, canálacha, murlaigh, inbhir agus uiscí cósta foscúla. Cé nár taifeadadh iad ach i loch amháin an iarthair (Loch Coirib) ní ábhar imní caomhnaithe láithreach iad.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann



Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas	Tuairisc & Roghanna Bainistíochta	Láithreach
Speicis neamhdhúchasacha a bhfuil bainistíocht de dhíth ina leith	Bradán Bándearg (Oncorhynchus gorbusha)	Ar a dtugtar bradán cruiteach freisin, is speiceas imirceach bradán iad bradán bándearg, atá dúchasach do chórais abhann i dtuaisceart an Aigéin Chiúin agus i réigiúin in aice láimhe den Mhuir Bheiring agus den Aigéan Artach. Tríd is tríd, bíonn siad níos lú ná bradán dúchasach an Atlantaigh agus is gnách go mbíonn siad ag sceitheadh gach dara bliain, i ngrinnill ghairbhéil atá suite in aibhneacha a mbíonn teagmháil dhíreach acu leis an bhfarraige. Tá an speiceas seo de bhradán an Aigéin Chiúin tar éis teacht chuig cuid de dhobharcheantair lochanna an iarthair agus daonraí a bhunú iontu. Cé go bhfuil an coilíniú seo ag céim luath, is ábhar imní an fhéidearthacht go mbeadh tionchar ag an speiceas neamhdhúchasach seo ar dhaonraí áitiúla éisc. Gné thábhachtach dá mbainistíocht is ea tuairisciú gabhálacha bradán bándearg ag slatiascairí agus beidh poiblíocht maidir le ról na slatiascairí chun cabhrú lena mbainistiú ar siúl le linn shaolré an phlean seo. Tabharfar comhairle freisin do shlatiascairí an bradán bándearg a choinneáil seachas é a scaoileadh amach mar a mholtar do speicis eile bradán.	L. Coirib, L. Con, L. Cuilinn, L. Arbhach* (* Sainaitheanta san abhainn eis-sreabhaidh)
	Liús (Esox lucius)	Iasc mór fionnuisce creachóireach is ea liús atá nádúrtha i mórtíra na hEorpa agus i Meiriceá Thuaidh. Sceitheann siad i limistéir éadomhne i measc fásra báite agus meastar gur thart ar 1,800 úicít in aghaidh an kg de mheáchan coirp é a mbisiúlacht. Tá an liús flúirseach i lochanna móra an iarthair ar fad ach, go dtí le déanaí, measadh iad mar speiceas a tugadh isteach ar fud oileán na hÉireann. Ní fios cad iad na teagmhais lena bunaidh iad sna dobharcheantair éagsúla san iarthar ach measadh gur tharla sé idir 200 agus 400 bliain bp. In 2013 léirigh staidéir ghéiniteacha in Éirinn go bhféadfadh an liús a bheith in Éirinn i bhfad níos faide ná mar a ceapadh roimhe seo. Molann an staidéar sin hipitéis coilínithe le haghaidh an liúis in uiscí na hÉireann, ina bhfuil dhá theagmhas bunaithe ar leith, ceann atá réasúnta déanach agus ceann atá i bhfad níos sine. Tugann fianaise eile le fios gur tugadh an liús isteach i lochanna an iarthair idir 200 agus 500 bliain ó shin agus, mar sin, meastar iad a bheith neamhdhúchasach sa réigiún. Is speiceas cairéil slatiascaireachta coitianta é an liús agus leantar lena dtabhairt isteach i limistéir nua, go háirithe i ndobharlaigh bheaga (<50Ha). Tá sé seo ar cheann de na bagairtí is suntasaí ar stoic éisc dhúchasacha i ndobharcheantair bheaga toisc nach maireann an liús agus an breac donn taobh le chéile i lochanna níos lú. Mar thoradh air sin, fágann a dtabhairt isteach in uiscí neamhcoilínithe roimhe seo go bhféadfadh salmainidí sna córais sin dul in éag murar féidir dianbhainistíocht agus baint an liúis a bhaint amach. Moltar sa phlean seo go gcuirfí deireadh le haon chosaint reachtach a thugtar don liús (e.g. Fodhlí 809) in uiscí ina raibh siad tugtha isteach le déanaí. Moltar ann freisin go n-imscarfaí fóirne oifigeach IIÉ chun an liús a bhainistiú agus a bhaint go tapa, sa chás go n-aimsítear iad in uiscí neamhcoilínithe roimhe seo. Ba cheart athbhreithniú a dhéanamh ar an reachtaíocht seo freisin in uiscí atá sainithe go sonrach do shalmainidí.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann
	Péirse (Perca fluviatilis)	Tá an phéirse forleathan ar fud na hEorpa agus i dtuaisceart na hÁise, ag maireachtáil i lochanna ísealchríche, i locháin agus in aibhneacha a ritheann go mall. Tugadh isteach go héirinn iad, is dócha sna meánaoiseanna agus níos déanaí go dtí lochanna an iarthair go léir, áiteanna a bhfuil siad flúirseach anois. Is speiceas ráthaíochta iad agus cothaíonn siad go príomha ar inveirteabraigh uisceacha, ar zóplanctón agus ar éisc bheaga. Is iasc é an phéirse atá thar a bheith bisiúil a sceitheann go luath sa samhradh agus péirse bhaineannach ag breith ribíní suas le 75,000 ubh i measc fásra báite. Mar gheall ar a n-iompar ceannasach agus ionsaitheach cothaithe, bíonn siad ina mbagairt do shalmainidí óga trí chreachóireacht dhíreach agus trí iomaíocht le haghaidh bia. Amhail an róiste, theip ar iarrachtaí a rinneadh roimhe seo chun aon smacht bríoch a chur i bhfeidhm ar dhaonraí na péirse ar lochanna an iarthair, agus mar sin ní mholtar aon bhearta tiomnaithe um rialú stoic.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann



Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas	Tuairisc & Roghanna Bainistíochta	Láithreach
Speicis neamhdhúchasacha a bhfuil bainistíocht de dhíth ina leith	Bran (<i>Abramis brama</i>)	Is iasc ciprinideach é an bran atá le fáil i bhformhór na gcóras abhann agus na lochanna a bhfuil saibhreas cothaitheach iontu san Eoraip. Cothaíonn siad ar inveirteabraigh a fhaightear sna dríodair ar ghrinneall an locha nó na habhann agus uaireanta is féidir claiseanna éadoimhne a fheiceáil tar éis cothú na scoileanna bran. Is speiceas iad a fhásann go measartha mall agus a bhfuil saol fada acu, agus a bhfuil bisiúlacht íseal acu agus claonadh chun sceitheadh ach amháin nuair a bhíonn na coinníollacha séasúra fábhrach. Taifeadadh bran i ngach ceann de lochanna an iarthair agus meastar gur tugadh isteach iad le déanaí (<50 ybp). I bhformhór na lochanna, ní bhíonn an bran ionrach agus ní cheaptar go mbíonn tionchar mór aige ar speicis nó ar ghnáthóga dúchasacha. Mar sin féin, chonacthas damáiste suntasach gnáthóige le blianta beaga anuas agus tá bran á rialú anois ag oibríochtaí bainistíochta stoic IIÉ*.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Ceara, L. Measca*, L. Coirib, L. Síleann
	Plobán (<i>Squalius cephalus</i>)	Tá an plobán le fáil go forleathan ar fud na hEorpa, ach níl sé dúchasach d'Éirinn. Go deimhin, dheimhnigh an fhoireann iascaigh tuairiscí slatiascairí maidir le plobán a gabhadh ar an Eithne in 2005, agus in ainneoin feachtas díothaithe, deimhníodh arís in 2020 go raibh siad ann. Tá corp láidir ag an bplobán, le taobhanna daite práis, eití dorch, ceann maol agus béal mór. Tá a scálaí mór go sainiúil le corra dorch, agus is féidir iad a aithint freisin le heite an droma ar a ndroim agus eite anasach ar a mbolg, an dá cheann a bhfuil imeall cruinn dronnach acu. Iasc ráthaíochta is ea an plobán aosach agus is creachadóirí borrrtha iad a itheann beagnach aon chreach. Ar an ábhar sin, tá an plobán ina bhagairt ar speicis dhúchasacha trí iad a ithe, go háirithe éisc óga níos lú, nó trí bheith in iomaíocht leo le haghaidh bia. Is fearr leo maireachtáil in aibhneacha móra ísealchríche le sruth measartha uisce, ach faightear iad i bhfo-aibhneacha uaireanta nó i linnte níos doimhne in aibhneacha. Ní raibh aon taifead ar an bplobán ó cheann ar bith de lochanna an iarthair ach is cúis imní iad a láithreach i bhfo-abhainn mhór de Loch Síleann. Leanfaidh IIÉ ar aghaidh le monatóireacht agus bainistiú a dhéanamh ar an bplobán chun an riosca atá acu do chaomhnú na speiceas iasc dúchasach a íoslaghdú.	Loch Síleann
	Róiste (<i>Rutilus rutilus</i>)	Is speiceas fíor-ionrach d'iasc ciprinide é an róiste, a fhaightear ar fud na hEorpa, sa chuid is mó den Áise agus, le déanaí, san Astráil. Is iasc an-inoiriúnaithe é ar féidir leis maireachtáil i mbeagnach aon dobharlach fionnuisce agus is féidir leis leibhéil réasúnta ard truaillithe a fhulaingt. Cothaíonn an róiste ar phlandaí éagsúla, ar inveirteabraigh bheantacha agus ar phlanctón, agus sceitheann sé i measc fásra uisceach i mí na Bealtaine agus i mí Mheithimh. Is féidir le róiste bainneannach suas le 10,000 ubhán a tháirgeadh in aghaidh an tséasúir. Tá róiste i ngach ceann de lochanna an iarthair anois agus tá siad thar a bheith iomadúla ar Loch Coirib íochtair, Loch Con, Loch Cuilinn agus Loch Síleann. Is cosúil go bhfuil a ndaonraí ar 4 loch eile an iarthair níos ísle agus tá sé tábhachtach tuiscint cheart a fháil ar na fachtóirí atá taobh thiar den dáileadh míchothrom seo. Tá athrú mór éiceolaíochta tar éis tarlú i gcuid mhór de lochanna na hÉireann mar gheall ar thabhairt isteach an róiste le 50 bliain anuas. Ní fios dátaí beachta maidir le bunú na stoc róiste i ngach ceann de na lochanna sainithe, ach léiríonn suirbhéanna leantacha le 30-40 bliain anuas gur tháinig siad isteach le déanaí (<50 bliain bp) agus gur tháinig fás tapa ar a ndaonraí idir an dá linn.	L. Arbhach, L. Con, L. Cuilinn, L. Measca, L. Coirib, L. Síleann



Stádas & Riachtanais Chaomhnaithe	Speiceas	Tuairisc & Roghanna Bainistíochta	Láithreach
Speicis neamhdhúchasacha nach bhfuil bainistíocht de dhíth ina leith	Cúramán (Tinca tinca)	Tá an cúramán dúchasach ar fud cuid mhór den Eoraip agus i dtuaisceart na hÁise, ach níl sé dúchasach d'Éirinn. Cé gur speiceas é a tugadh isteach, meastar an cúramán a bheith lách de thairbhe nach mbíonn aon tionchar suntasach acu ar speicis dhúchasacha ná ar éiceachórais. Meastar gur tugadh isteach go hÉirinn iad le linn na Meánaoise le coinneáil mar bhia i locháin éisc ag lonnaíochtaí manach, ach is minic a rinneadh iad a athdháileadh ar uiscí slatiascaireachta, rud a d'fhág scaipeadh fánach timpeall na tíre. Is iasc measartha láidir iad agus is féidir leo tréimhse ghearr a fhulaingt lasmuigh den uisce má choinnítear fliuch iad agus coinníollacha íseal-ocsaigine a fhulaingt freisin.	L. Con, L. Cuilinn, L. Síleann
	Ruán (Scardinius erythrophthalmus)	Tá an ruán dúchasach ar fud an chuid is mó den Eoraip, ach níl sé dúchasach d'Éirinn. Cé gur speiceas é a tugadh isteach, meastar an ruán a bheith lách de thairbhe nach mbíonn aon tionchar suntasach acu ar speicis dhúchasacha ná ar éiceachórais. In Éirinn, rinneadh iad a athdháileadh le haghaidh slatiascaireachta, go minic chuig limistéir ina bhfuil lochanna níos lú iargúlta inar éirigh leo éalú ó thionchar an róiste: bíonn an ruán faoi bhláth in uiscí nach mbíonn an róiste iontu. Is fearr leo uiscí glana ina bhfuil go leor fásra uisceach agus maireann siad de ghnáth ar lochanna ísealchríche, i gcúluiscí aibhneacha agus canálacha, ina bhfoirmíonn siad scoileanna a chothaíonn ar inveirteabraigh, ar phlanctón agus ar fheithidí, go háirithe ar an dromchla. In Éirinn, is féidir leis an ruán idirphórú le speicis eile a bhfuil dlúthbhaint acu leo ón bhfine Cyprinidae d'éisc, agus cruthaíonn sé hibridí le bran agus, is lú na sin leis an róiste.	L. Con, L. Cuilinn, (L. Síleann*) (*Gan taifead déanach)
	Hibridí Róiste/Bran/Ruán	Tarlaíonn hibridí de na trí iasc ciprinide atá le fáil in Éirinn go rialta ar fud a raoin. Is minic a bhíonn siad i líonta níos mó ná baill den speiceas bunaidh ónar hibridíodh iad. Tá straitéisí staire beatha an-chosúil acu lena ndaonraí tuismitheoirí agus meastar gur tugadh isteach iad go hindíreach chuig lochanna an iarthair.	L. Con, L. Cuilinn, L. Síleann



4. Rannpháirtíocht Pháirtithe Leasmhara

4.1 Uisce agus Pobail

Chun rath an phlean a bhaint amach, tá sé ríthábhachtach go mbíonn páirtithe leasmhara rannpháirteach, bíodh siad infheistithe go gairmiúil nó páirteach go poiblí, i saincheistean a bhaineann le dobharcheantair lochanna an iarthair. Tá sé ríthábhachtach go n-oibreoidh grúpaí geallsealbhóirí, cónaidhmeanna, clubanna agus comhlachais slatiascaireachta, pobail áitiúla, institiúidí acadúla, ENRanna comhshaoil agus gníomhaireachtaí rialtais le chéile chun cuspóirí comhaontaithe a bhaint amach. Síniódh Creat-Treoir Uisce an Aontais Eorpaigh (WFD) sa dlí i mí Dheireadh Fómhair 2000. Ceanglaíonn sé ar Bhallstáit an AE cáilíocht uisce de 'stádas maith' ar a laghad a bhaint amach in aibhneacha, locha, screamhuisce, inbhir agus uiscí cósta. Is piosa reachtaíochta ceannródaíoch é an WFD toisc go sainordaíonn sé comhairliúchán poiblí agus go n-aithníonn sé an luach a bhaineann le rannpháirtíocht an phobail sa chinnteoireacht. Tá sé bunaithe ar thorthaí agus teorainneacha ama freisin agus, in éineacht le forfheidhmiú na reachtaíochta comhshaoil ábhartha, is é an meicníocht is éifeachtaí é chun dea-cháilíocht uisce a bhaint amach i lochanna an iarthair.

4.2 Creat-treoir Uisce

Cuirtear an WFD i bhfeidhm trí Phleananna Bainistíochta Abhantraí (RBMPanna) a thugann deis chun coinníollacha uisce a mheas agus a leagann amach gníomhartha comhaontaithe chun stádas dea-cháilíochta uisce a bhaint amach. Is é Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil (LAWPRO) an ghníomhaireacht cheannais a bhfuil baint aige le bearta a chur i bhfeidhm chun teagmháil a dhéanamh le páirtithe leasmhara agus bearta a chur i bhfeidhm chun cáilíocht an uisce a fheabhsú. Tá IIÉ i dteagmháil cheana féin le LAWPRO agus le gníomhaireachtaí eile trí na Coistí Oibriúcháin Réigiúnacha. Féach tábla 4.1 ar an gcéad leathanach eile.



Gníomhaireacht Cheannais	Feidhm	Ról
Seirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF)	Bainistíocht Speiceas Ionrach. Comhdhéanamh agus Cur i bhFeidhm cuspóirí caomhantais do speicis agus do ghnáthóga faoi chosaint	Faireachán ar láithreáin agus forálacha treorach gnáthóg an AE a chur i bhfeidhm
an Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC)	Faireachán ar cháilíocht an uisce	Cuireann sé sonraí comhshaoil, measúnuithe agus fianaise ar fáil chun bonn eolais a chur faoin gcinnteoireacht. Cuireann sé córais rialacháin agus comhlíonta comhshaoil i bhfeidhm
LAWPRO	Faireachán ar stádas éiceolaíoch na n-uisce don WFD	Cur chun feidhme na bhforálacha WFD
Údaráis Áitiúla	Seirbhísí poiblí a sholáthar. Tógáil agus cothabháil bonneagair. Cosaint an chomhshaoil	Rialachán pleanála, Forfheidhmiú na reachtaíochta comhshaoil

4.3 Bainistiú Dobharcheantar

I gcomhar leis an WFD, tá roinnt grúpaí pobalbhunaithe éifeachtacha tagtha chun cinn in áiteanna éagsúla ar fud na tíre agus tá comhlachas seanbhunaithe atá bunaithe ar dhobharcheantar i gceann de lochanna an iarthair cheana féin, ag obair chun sláine éiceolaíoch Loch Ceara a fheabhsú. Is grúpa bunaithe ar dhobharcheantar é Comhlachas Dobharcheantar Loch Ceara (agus lontaobhas na Muaidhe) a thug páirtithe leasmhara ábhartha le chéile chun aird a tharraingt ar na saincheisteanna a mbíonn tionchar acu ar na haibhneacha agus ar na lochanna ina bpobail. Feidhmíonn siad ar an mbonn go bhfuil feacht an phobail mar bhunchloch de bhainistíocht éifeachtach do bharcheantair, agus baint ag an bpobal le bainistiú agus le cosaint acmhainní nádúrtha agus bunú bhraistint úinéireachta as a dtagann maoirseacht áitiúil ar na sócmhainní comhshaoil seo.

4.4 Comhar Idirghníomhaireachta

Oibreoidh IIÉ le gníomhaireachtaí ábhartha eile agus rachaidh sé i dteagmháil le grúpaí do bharcheantair seanbhunaithe, le cónaidhmeanna, le hiontaobhais agus le comhlachais chun cuidiú le dul chun cinn na gcomhspríocanna bainistíochta do bharcheantair. I gcásanna nach raibh grúpaí den sórt sin bunaithe go fóill, tarraingeofar le chéile pobail áitiúla, geallsealbhóirí agus údaráis ábhartha chun Grúpaí Bainistíochta Dobharcheantair áitiúla a chruthú do Lochanna an Iarthair. Rachaidh siad seo i dteagmháil le pobail go háirithe, le grúpaí feirmeoireachta chun cabhrú le feacht a ardú agus cabhrú le cur i bhfeidhm na mbeart chun aghaidh a



thabhairt ar shaincheisteanna um cháilíocht an uisce agus um ghnáthóga. Déanfaidh IIE a dhícheall meicníochtaí cumarsáide a fheabhsú le heagraíochtaí dobharcheantair agus le húdarais ábhartha, agus ag an am céanna ag cur feabhais ar líonrú agus ar chaidreamh tuairiscithe ag leibhéal éagsúla laistigh de na heagraíochtaí.



Fíor 4.1. Íomhá de Loch Carra ón aer a tógadh i mí Lúnasa 2021. Tá comharthaí luatha an strus éiceolaíochta léirithe ag an loch mar gheall ar eotrófú. Tá comhlachas gníomhach dobharcheantair bunaithe ag baill den phobal áitiúil atá ag leanúint le bearta



5. Bainistiú Iascach agus Athrú Aeráide

5.1 Taighde Reatha

Tá tionchair dhóchúla an athraithe aeráide ar thírdhreach agus éiceachórais na hÉireann á mbreithniú agus á measúnú faoi láthair ag gníomhaireachtaí éagsúla, IIÉ san áireamh. Tá clár taighde spriocdhírithe "an Clár Maolaithe um Athrú Aeráide" (CCMP) ar siúl, rud a bhailíonn sonraí ó 213 logálaí teochta abhann, ó 58 logálaí sonraí T_w i 4 loch agus i 3 stáisiún aimsire saintógtha. Forbrófar samhlacha tionchair aeráide agus béim ar leith ar thionchair is dóichí a tharlódh inár ndobharcheantair lochanna agus aibhneacha chun cabhrú le héifeachtaí an athraithe aeráide ar ár n-éiceachórais fionnuisce agus ar ár bpobail éisc a thuar agus a mhaolú.

5.2 Samhaltú Aeráide

Is é príomhchuspóir an CCMP ná clár measúnaithe fianaise-bhunaithe a thógáil chun tionchar an athraithe aeráide ar earnáil iascaigh intíre na hÉireann a mheas agus é mar aidhm aige eolas a chur ar fáil agus cumas a fhorbairt maidir le caomhnú agus cosaint iascach. Déanfar an obair trí shraith de phacáistí oibre, lena n-áirítear sonraí fadtéarmacha a bhunú maidir le héisc, teocht an uisce agus athróa comhshaoil eile, trí líonra monatóireachta, samhlacha dáileacháin speiceas a fhorbairt, measúnú leochaileachta a dhéanamh ar phríomhspeicis agus measúnú a dhéanamh ar straitéisí maolaithe. Úsáideann an tionscadal arduirlisí mapála chun teocht an tsrutha agus athróa eile a shamhaltú agus chun dobharlaigh is mó atá i mbaol ó thionchair athrú aeráide a shainaithint.

(Féach-<https://www.fisheriesireland.ie/sites/default/files/2021-09/ccmrp-annual-report-2020.pdf>)

5.3 Athléimneacht a Thógáil

Is féidir le IIÉ cuidiú freisin le hathléimneacht aeráide a thógáil i ndobharcheantair agus i speicis trí iarrachtaí forbartha a dhíriú ar ghníomhartha dearfacha ó thaobh na haeráide de agus ar ghníomhaíochtaí taighde leanúnacha ar féidir leo torthaí dearfacha a bhaint amach maidir le cobhsaíocht ghnáthóg. Táthar ag tuar go mbeidh níos mó teagmhais de bháisteach mhór agus de ghaoth mhór in iarthar na hÉireann sna blianta amach romhainn. D'fhéadfadh triomach méadaithe, minicíocht tuilte méadaithe agus déine méadaithe a bheidh i measc na dtionchar dóchúil ar dhobharcheantair an iarthair. Is féidir le teagmhais den sórt sin ábhar ghrinneall na habhann a dhíchobhsú agus an baol a bhaineann le creimeadh mór bruach a mhéadú.



5.4 Bainistiú Criosanna Inse

Chomh maith le tréimhsí níos fliche, go háirithe i míonna an gheimhridh, tá triomaigh samhraidh níos déine tuartha freisin. Le leibhéil ísle uisce an tsamhraidh agus meánteochtaí méadaithe, is dócha go mbeidh uiscí dromchla ardaithe os cionn na leibhéal reatha. D'fhéadfadh go n-éireodh codanna nochta d'aibhneacha ró-the d'éisc shalmainide le linn na dtréimhsí triomacha seo, rud a laghdódh na limistéir a d'fhéadfadh a bheith táirgiúil laistigh de dhobharcheantair. Cuireann criosanna maolánacha uisceacha le féarthailte measctha agus speicis crann dúchasacha éagsúlacht de bhuntáistí éiceolaíochta ar fáil do shruthchúrsaí agus cabhraíonn siad le hathléimneacht aeráide a thógáil sna dobharcheantair. Ina measc seo tá idircheapadh de rith dríodair agus cothaitheigh ó na tailte mórthimpeall, cosaint struchtúrach na mbruach agus na n-insí agus feabhsú na mbarrachas teochta trí scáthú éifeachtach. (Féach –

<https://www.fisheriesireland.ie/sites/default/files/migrated/docman/ifish/IFISH%20River%20Restoration%20Guidance%20in%20an%20era%20of%20Climate%20Change.pdf>)

5.5 Coillearnacha Dúchasacha agus Cosaint Sruthchúrsaí

Ba cheart plandú crann a bhainistiú go cúramach chun tollánú ar chainéil abhann a sheachaint ach is rud é a sholáthróidh an scáthú optamach chun athshlánú gnáthóg atá oiriúnach do shalmainidí a éascú. Ní mór speicis phlandaí inse tábhachtacha eile a mheas freisin chun leibhéil arda bithéagsúlachta a cheadú i gcriosanna uisceacha agus idirchriosanna.



Fíor 5.1. Oifigeach IFI ag cur crann dúchasach sa chrios inse de chraobh-abhainn sceathraí tábhachtach i Loch Coirib – Tá an tionscadal athchóirithe seo ar cheann de go leor tionscadal atá beartaithe do dhobharcheantair lochanna an iarthair.



Moltar clár do chur crann inse mar chuid den phlean seo. Díreofar an clár seo ar limistéir ar dócha go mbainfidh siad an tairbhe is mó as do speicis teocht-íogaire agus roghnófar é ar bhonn samhlacha a chruthófar ó thaighde CCMP. Déanfaidh na samhlacha luacháil ar athróga amhail leithead an chainéil, treoshuíomh, am cónaithe agus méideanna sreafa, chomh maith le fachtóirí lóistíochta amhail maolú foriomlán ar riosca tuilte agus infhaighteacht talún, chun tosaíocht a thabhairt do shuíomhanna lena mbaineann an acmhainn is airde.

DRAFT FOR CONSULTATION



6. Cáilíocht an Uisce

6.1 Brúnna Reatha

Is í Cáilíocht Uisce an fachtóir is tábhachtaí a théann i bhfeidhm ar shláinte éiceolaíoch lochanna an iarthair agus na bpobal éisc a dtugann siad tacaíocht dóibh. Tá sé ag laghdú go ginearálta le tríocha bliain anuas cé gur sannadh rátáil 'maith' dóibh go léir, seachas ceann amháin (Loch Cuilinn), bunaithe ar na suirbhéanna stoic éisc is déanaí ón WFD (Tábla 6.1.). Mar sin féin, léiríonn imeacht an ruabhric Artaigh, blás algach tréimhsiúil agus teip na lochanna ar fad a gcuspóirí caomhnaithe faoin Treoir maidir le Gnáthóga a bhaint amach, nach bhfuil cáilíocht an uisce ar lochanna an iarthair i riocht inbhuanaithe san fhadtéarma.

Tá athrú tagtha ar fhoinsí an truailithe le blianta beaga anuas agus ba shaincheisteannta suntasacha iad ionaid cóireála fuíolluisce agus dabhacha séarachais san am a chuaigh thart. Cé go n-eascraíonn roinnt brúnna cáilíochta uisce fós ó na foinsí seo, baineann an príomhábhar imní anois le caillteanas cothaithaigh ó thailte talmhaíochta. Tá hidreamoirfeolaíocht, (i.e. damáiste fisiciúil déanta do shruthchúrsaí) ina brú suntasach freisin i ndobharcheantair lochanna an iarthair. Is minic go mbíonn an tionchar seo ina chúis le teip na ndobharlach dea-stádas éiceolaíoch a bhaint amach faoi fhorálacha na Creat-Treorach uisce agus d'fhéadfadh sé fadhbanna cothaitheacha a mhéadú freisin. Tá limistéir shuntasacha de thalamh imeallach laistigh de dhobharcheantair lochanna an iarthair athghinte le húsáid i ngnóthais dhiantalmhaíochta agus mar gheall ar úsáid mhéadaithe leasacháin agus sciodar ar na tailte seo tá ionchuir iomarcacha Nítrigine agus Fosfair chuig go leor sruthchúrsaí. Is iad bradáin an grúpa éisc is íogaire do thruailliú agus mar sin is mó a mbíonn tionchar ag fadhbanna cáilíochta uisce agus hidreamoirfeolaíochta orthu.



Fig 6.1. Mataí algaí filiméadacha feadh chladach Loch Coirib in 2020. Tá comharthaí eotrófaithe méadaithe le feiceáil ar an loch le blianta fada anuas agus is cosúil go bhfuil an scéal ag dul in olcas.



6.2 Forfheidhmiú Timpeallachta

Tá sainchúram ar leith agus teoranta ag IIÉ maidir le cáilíocht an uisce a bhainistiú agus le forfheidhmiú na rialachán agus na ndlíthe a rialaíonn an paraiméadar comhshaoil rithábachtach seo. Tá creat láidir monatóireachta ar cháilíocht an uisce ar fud an stáit bunaithe anois tríd an gCreat-Treoir Uisce. Tá foirne de speisialtóirí hidreolaíochta agus d'eolaithe dobharcheantair imscartha ag LAWPRO agus an GCC faoi seach, atá ina ngníomhaireachtaí ceannais maidir le bainistiú cáilíochta uisce, chun monatóireacht leanúnach a sholáthar ar stádas éiceolaíoch, ar bhrúnna agus ar chosáin i ngach dobharlach. Oibríonn IIÉ i gcomhar leis na ngníomhaireachtaí seo chun beartas maidir le cáilíocht an uisce a thomhas, a thuairisciú agus a fhorbairt.

6.3 Cur Chuige Ilghníomhaireachta

Tá sé mar thosaíocht ag IIÉ cosc a chur ar mheathlú agus feabhas a chur ar cháilíocht an uisce i mórlochanna an iarthair agus moltar é sin mar eochair maidir le cur i bhfeidhm an phlean seo. Moltar go láidir comhoibriú idirghníomhaireachta a fheabhsú trí chaidrimh tuairiscithe níos foirmiúla agus trí thuairisciú tras-chomhlíonta idir baill foirne ag gach leibhéal laistigh den IIÉ, GCC, LAWPRO, SPNF, Údarás Áitiúla agus DAFM. Tá eolas suntasach, fíor-ama ag oifigigh IIÉ freisin maidir le coinníollacha sruthchúrsaí ag an leibhéal áitiúil. Ba cheart an t-eolas intuigthe seo a úsáid chun cabhrú le dobharcheantair cothaitheach-íogaire agus limistéir le haghaidh gníomhartha a ainmniú. (Féach - <https://www.gov.ie/en/publication/f7c76-water-framework-directive/>)

6.4 Oifigigh Forfheidhmithe

Tá oifigigh IIÉ údaraithe faoi Acht Uisce na nÚdarás Áitiúil (Truailliú) 1977 (arna leasú) chun dlíthe sonracha a fhorfheidhmiú maidir le cosc a chur ar ábhar díobhálach ag dul isteach in uiscí agus dochar a dhéanamh d'éisc, dá sceitheadhanna óga agus dá ngnáthoga. Leanfaidh IIÉ de na hailt ábhartha de na hAchtanna um Thruailliú Uisce agus lascaigh a fhorfheidhmiú go docht chomh fada lena gcumhachtaí. Mar sin féin, níl líon na nOifigeach Comhshaoil lascaigh atá fostaithe faoi láthair laistigh de dhobharcheantair mórlochanna an iarthair leordhóthanach chun gach cion a bhaineann le truailliú a bhrath agus a ionchúiseamh chomh fada agus is féidir. Moltar sa phlean seo méadú ar líon reatha na nOifigeach seo chun feabhas a chur ar fhorfheidhmiú cháilíocht an uisce, próiseáil agus trácht a dhéanamh ar líon méadaitheach na n-iarratas pleanála, iarratais foraoiseachta, scéimeanna bóithre, iarratais ar fheirmeacha gaoithe, ceadúnais doirte, etc.



6.5 Rialacháin maidir le Gnáthóga

Is minic a dhéantar damáiste do dhobharlaigh, do ghnáthóga riachtanacha agus d'éisc i ngan fhios d'údaráis comhshaoil go dtí tráth tar éis an ghnímh dhíobhálaigh. I gcúinsí den sórt sin, ní minic go mbíonn cumhachtaí leordhóthanacha ag Oifigigh IIÉ chun caingne rathúla dlí a thabhairt i gcoinne ciontóirí. D'fhéadfadh reachtaíocht eile (e.g. Rialacháin na gComhphobal Eorpach maidir le hÉin agus le Gnáthóga Nádúrtha 2011 (I.R. Uimh. 477) an chumhacht a thabhairt d'oifigigh an stáit ionchúiseamh a dhéanamh ar chiontóirí a dhéanann damáiste do ghnáthóga, lena n-áirítear dobharlaigh, fiú tar éis an damáiste a bheith déanta. Tá cumhachtaí acu freisin chun iallach a chur ar chiontóirí gnáthóg a bhfuil tionchar uirthi a athshuíomh agus pionóis airgeadais a ghearradh gan gá le caingne costasacha trí na cúirteanna. Moltar, mar chuid den phlean seo, dul i mbun próisis ina mbronnann na húdaráis chuí na cumhachtaí riachtanacha ar Oifigigh IIÉ chun na rialacháin seo a fhorfheidhmiú. Neartóidh sé seo an chosaint dhlíthiúil atá tugtha faoi láthair do láithreáin ainmnithe agus do na dobharlaigh atá nasctha leo.

Tábla 6.1. Measúnuithe WFD le déanaí ar stádas éiceolaíoch ar lochanna an iarthair

	Loch Arbhach	Loch Con	Loch Cuilinn	Loch Ceara	Loch Measca	Loch Coirib	Loch Síleann
An Suirbhé WFD is déanaí	2018	2018	2019	2019	2019	2018	2017
EQR	Maith	Maith	Olc	Maith	Maith	Measartha/ Maith	Maith



7. Speicis Ionracha

7.1 Iarmhairtí

Sainmhínítear speicis Choimhthíocha Ionracha (SCI) mar phlandaí, ainmhithe nó fiú miocrorgánaigh núíosacha a tugadh isteach de thaisme nó d'aon ghnó lasmuigh dá raon geografach nádúrtha, rud a dhéanann damáiste suntasach d'éiceachórais, do gheilleagair agus do speicis dhúchasacha. Is minic a bhíonn a dtabhairt isteach ar éiceachórais nua do-aisiompaithe agus is bagairt shuntasach iad don bhithéagsúlacht atá ann cheana féin. Tá roinnt SCI bunaithe ar lochanna an iarthair agus ar a ndobharcheantair, agus nuair is féidir, bainfear iad seo agus/nó déanfar iad a bhainistiú chun a dtionchar ar speicis dhúchasacha a íoslaghdú. Beidh seachaint tabhairt isteach breise SCI agus cosc ar leathadh na gceann atá ann cheana féin mar thosaíocht ag IIÉ.

7.2 Éisc

Tá 15 speiceas éisc i lochanna an iarthair, agus bíonn siad go léir ag idirghníomhú agus san iomaíocht go hidirspeiceasach. Meastar go ginearálta go mbíonn tionchar diúltach ag cuid de na speicis éisc neamhdhúchasacha a tugadh isteach ar na speicis dhúchasacha amhail bradán, breac agus eascanna. Is cosúil go n-athraíonn leibhéal an tionchair ar éisc dhúchasacha ó loch go loch, ag brath, b'fhéidir, ar fhlúirsí coibhneasta na speiceas éagsúil, ar cháilíocht an uisce, ar mheath na ngnáthóg agus ar chreachóireacht.

Tá speicis éisc neamhdhúchasacha ionracha scaipthe chuig dobharlaigh nua agus tá siad faoi bhláth sa chuid is mó de na lochanna ar tugadh isteach iad. Tá an cumas ag na speicis seo dochar mór do-aisiompaithe a dhéanamh (do stoic éisc dhúchasacha agus dá ngnáthóga). Tháinig laghduithe móra ar fhospeicis uathúla agus ar dhaonraí faoi bhagairt agus tá cuid acu díofa go háitiúil fiú mar gheall ar na speicis neamhdhúchasacha ionracha sin a thabhairt isteach.

7.3 Plandaí Uisceacha Ionracha

Speiceas ionrach is ábhar imní don Aontas Eorpach (Rialachán AE 2016/1141) is ea an curly waterweed (*Lagarosiphon major*) a taifeadadh den chéad uair i Loch Coirib in 2005. Ón tráth sin, déanann Iascaigh Intíre Éireann (IIÉ), le cúnamh ó roinnt gníomhaireachtaí comhpháirtíochta, oibríochtaí rialaithe forleathana ar an loch le linn na bliana ar fad. Déanann an fhoireann rialaithe meán-achar 12.3 heicteár a cóireáil go bliantúil, rud a lig d'fhlóra agus d'fhána dúchasacha a athbhunú ag go leor suíomhanna ó 2014 i leith. Tá ról ríthábhachtach ag na cóireálacha seo maidir leis an loch a chosaint agus tuilleadh scaipthe a chosc.

Faoi láthair, tá an chuma ar an scéal go bhfuil na hiarrachtaí rialaithe bliantúla a dhéantar ar an loch ag coinneáil na n-inmhíoluithe ag leibhéal inláimhsithe agus cosc á chur ar scaipeadh an phlanda sin go dtí an loch íochtarach. Mar

sin féin, tá limistéar an locha íochtaraigh i mbaol i gcónaí ó inmhíolú mar gheall ar bhealaí veicteora.



Fíor 7.1. Íomhá ón aer de curly waterweed i Loch Coirib agus bainistiú na leapacha fairsinge trína gclúdach le mataí siúite. Díscaoileann an t-ábhar seo isteach i ngrinneall an locha tar éis dó an fiaill ionrach a mhilleadh, rud a ligeann don fhásra nádú

D'fhorbair IIÉ teicnící suirbhéireachta agus mear-mheasúnaithe nua chun monatóireacht agus mapáil a dhéanamh ar dháileadh *Lagarosiphon* ar Loch Coirib mar chuid dá dtuarascáil LARC (Féach - https://www.fisheriesireland.ie/sites/default/files/2021-06/lagarosiphon_report_2018_2019.pdf.)

Leanfaidh IIÉ le monatóireachta a dhéanamh ar scaipeadh na fiaile ionracha seo agus le daonraí atá ann cheana féin a chóireáil chun tionchair thubaisteacha na fiaile seo ar bhithra dúchasach a sheachaint.

Go dtí seo, níor taifeadadh *Lagarosiphon* ach ar Loch Coirib ach d'fhéadfadh an daonra seo feidhmiú mar fhoinsé dá scaipeadh go láithreacha eile. D'fhéadfaí é seo a éascú trí bháid, innill nó trealamh eile a bhogadh ó Loch Coirib chuig aon cheann de na lochanna ag úsáideoirí áineasa. Leanfaidh IIÉ de phrótacail bhithshlándála a fhorbairt agus a phoibliú chun an baol scaipthe a laghdú. Tá feasacht an phobail ríthábhachtach chun go n-éireoidh leis na prótacail seo agus ba cheart saincheist an SCI a phlé le grúpaí páirtithe leasmhara ar gach deis.



7.4 Bithshlándáil

Is í bithshlándáil cosc a chur ar oibreáin is cúis le galair nó ar speicis ionracha a théann isteach nó a fhágann aon áit inar féidir leo a bheith ina mbaol d'éiceachórais. Is furasta Speicis Choimhthíocha Ionracha a aistriú ó shruthchúrsa uisce amháin go shruthchúrsa uisce eile ó ghléas slatiascaireachta, báid/innill, fearas cosanta agus éadaí. Tá imní ag méadú freisin maidir le scaipeadh d'aon ghnó speiceas áirithe, go háirithe iasc, chuig uiscí nach raibh coilínithe roimhe seo. Tá impleachtaí éagsúla ag baint leis an dá cheann agus is deacair iad a leigheas agus a dhíothú – rud a athraíonn go mór limistéar a d'fhéadfadh a bheith mí-oiriúnach amach anseo do ghníomhaíochtaí áineasa, amhail iascaireacht.

7.5 Beartha

Chun a áirithiú nach n-aistrítear SCI agus pataiginí díobhálacha éisc isteach inár shruthchúrsaí, déanfar feachtas feasachta ilbhliantúil a cheapadh, a fhorghníomhú, a thomhas agus a mheasúnú. Is é sprioc an fheachtais feasachta seo ná:

- Feasacht ar SCI a mhéadú
- Air a tharraingt ar an dochar a dhéanann siad
- A léiriú conas scaipeadh nó éilliú a chosc
- Tuairisciú go bhfacthas iad a spreagadh

Is iad seo a leanas na príomh-spriocghrúpaí don fheachtas seo:

- Slatiascairí, clubanna slatiascaireachta, cónaidhmeanna agus comhlachais
- An trádáil slatiascaireachta (amhail cuideachtaí fruilithe bád, soláthraithe cóiríochta, díoltóirí ceadanna agus soláthraithe trealamh slatiascaireachta)
- Grúpaí Bainistíochta Dobharcheantar Áitiúil
- Pobal áitiúil feirmeoireachta
- Meáin áitiúla

Áireofar iad seo a leanas sna spriocghrúpaí tánaisteacha:

- Grúpaí pobail agus comhshaoil, a chónaíonn/atá lonnaithe thart ar lochanna agus ar dhobharcheantair
- Ionadaithe polaitiúla agus oifigigh thofa
- Comhlachtaí agus oibreoirí turasóireachta
- Údaráis áitiúla, gníomhaireachtaí stáit agus eagraíochtaí neamhrialtasacha
- An pobal i gcoitinne a chónaíonn timpeall ar lochanna agus ar dobharcheantair

Táthar ag súil go mbeidh na beartha seo a leanas i gceist leis an bplean seo:

- Forbairt litríochta poiblíochta (cóip chrua agus cóip leictreonach) le scaipeadh agus le dáileadh ar spriocghrúpaí bunscoile agus meánscoile



- Fógraí spriocdhírithe a chur in asraonta meán áitiúil (amhail stáisiúin raidió áitiúla, nuachtáin áitiúla agus láithreáin ghréasáin atá dírithe ar phobail áitiúla timpeall ar dhobharcheantair).
- Fógraí spriocdhírithe a chur ar ardáin na meán sóisialta, ag baint úsáide as gnéithe spriocghrúpa amhail suíomh agus spéiseanna
- Sindeacáitiú preaseisiúintí rialta do na meáin áitiúla/réigiúnacha agus agallaimh agus deiseanna na meán a chur ar bun d'urlabhraithe cuí
- Foilsiú post rialta thar chainéil agus ardáin faoi úinéireacht

Déanfar plean mionsonraithe a imlíníonn amlínte, teachtaireachtaí, Príomhtháscairí Feidhmíochta, bearta a úsáidfear agus buiséad gaolmhar don fheachtas feasachta seo a fhorbairt agus a athbhreithniú ar bhonn bliantúil, chun tionchar agus torthaí a bharrfheabhsú.

Leanfaidh foireann uile an IIÉ gnáthamh bithshlándála roimh gach cuairt ar dhobharlach agus ina ndiaidh, a thaispeánann dea-chleachtas do shlatiascairí agus d'úsáideoirí áineasa eile a thugann cuairt rialta ar áiteanna nádúrtha dá leithéid.

Tá sé beartaithe ag IIÉ freisin na dlíthe atá ann cheana a fheabhsú agus pionóis a mhéadú maidir le haistriú éisc bheo, agus leanúint ar aghaidh ag obair le hoifigigh chustaim chun cosc a chur ar speicis nua dul isteach san oileán.



8. Bainistiú Stoic

8.1 Rialú Speiceas

Is éard atá i gceist le bainistíocht stoic ná ionramháil ar dhaonraí éisc trí dheireadh a chur le príomhghrúpaí a bhfuil tionchar acu ar speicis tosaíochta eile. I gcás Lochanna an Iarthair, ciallaíonn a n-ainmniú agus a mbainistiú mar iascaigh shalmainide go bhféadfadh go mbeadh gá le bainistiú ar speicis neamhdhúchasacha eile nuair a thagann fianaise chun cinn maidir le tionchar éiceolaíoch dóchúil. Cuirtear pleananna bainistíochta ar fáil do gach loch go bliantúil agus beidh siad seo faoi réir an Phróisis Mheasúnaithe Chuí. Bainfear úsáid astu chun líon speiceas áirithe éisc a rialú nuair a léiríonn an bonn fianaise go bhfuil tionchar acu ar shalmainidí agus ar a ngnáthóga.

8.2 Modheolaíochtaí Bainistíochta

Beidh líontóireacht geolbhaigh agus/nó leictir-iascaireacht i gceist le cláir bhainistíochta stoic agus beidh siad ar siúl i gcomhthráth le taighde leanúnach agus le samhaltú de dhaonraí éisc. Déanfar iad a mhodhnú, le himeacht ama, ag baint úsáide as creat bainistíochta oiriúnaitheach – ag foghlaim ó ghníomhaíochtaí bainistíochta agus ag oiriúnú chun athruithe inár n-eolas ar dhinimic idirghníomhaíochtaí stoic éisc a chur san áireamh. D'fhéadfaí, i gcásanna áirithe, éisc a bhailítear le linn na n-oibríochtaí sin a athstocáil i lochanna garbhéisc (nuair is féidir) nó iad a úsáid chun cur le cláir thaighde leanúnacha (e.g. bithmhéadracht, aois, inscne agus iompar beathaithe) a dhéanfaidh, dá réir, tuilleadh forbartha ar shamhlacha daonra atá deartha chun bonn eolais a chur faoi roghanna bainistíochta amach anseo.

8.3 Níosann Imeachta Caighdeánacha Oibríocháin (SOPanna) agus Beartais

Tá SOPanna dréachtaithe maidir le gach oibríocht bainistíochta stoic agus déanfar iad seo, chomh maith le beartais do speicis éagsúla, a nuashonrú thar na blianta atá amach romhainn de réir mar a fhorbróidh ár dtuiscint ar idirghníomhaíochtaí daonra éisc. Déanfar athscrúdú freisin ar dhiúscairt éisc, a luaithe is a bhaintear iad as uiscí ainmnithe chun a mheas an féidir iad a chur ar fáil lena dtomhailt nó lena n-aistriú chuig iascaigh eile.

8.4 Róiste & Péirse

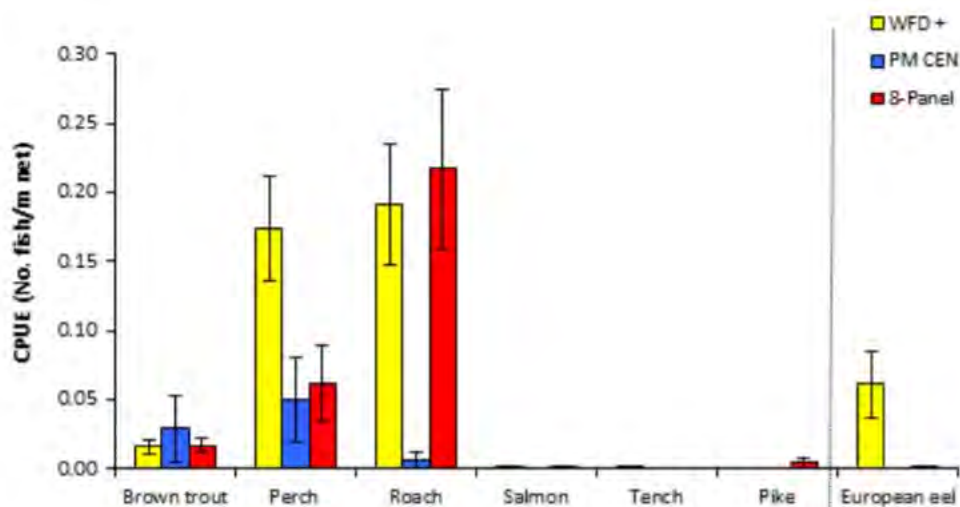
I lochanna an iarthair, tá éagsúlacht mhór ag baint le daonraí éisc ionracha mar róiste agus péirse mar fhreagra ar athróga comhshaoil. Níor éirigh le hiarrachtaí roimhe seo chun líon róiste agus péirse a rialú i ndobharlaigh mhóra na hÉireann, mar sin seachas baint theagmhach na n-eiseamal a gabhadh le linn oibríochtaí bainistíochta liús, níl aon chlár bainistíochta stoic-shainiúil beartaithe do róiste agus péirse sa phlean seo. Mar sin féin, nuair a thángthas ar na speicis seo le linn clár atá deartha chun speicis eile a bhaint (e.g. Liús nó Bran) féadfar iad a choinneáil.



Ní fios an bhfuil tionchar suntasach ag láithreachacht liús, príomhchreachadóir an róiste, ar a líon agus déanfar an cheist seo a fhiosrú freisin sa chlár um shamhaltú daonra éisc (féach cuid 10).

Is eol go mbíonn róiste faoi bhláth i lochanna ina bhfuil cáilíocht an uisce lag nó ag dul in olcas. Mar gheall ar fheabhsuithe ar stádas éiceolaíoch Loch Síleann idir 2005 agus 2010, tháinig laghdú suntasach ar dhaonraí róiste, cé gur cosúil go bhfuil méadú ag teacht ar na líonta an athuair le blianta beaga anuas. Breathnófar mar sin ar an gcomhiarracht chun cáilíocht an uisce a fheabhsú (Féach cuid 6) mar straitéis bhainistíochta indíreach chun líon róiste a laghdú i lochanna an iarthair.

Cé nach dócha go mbeidh tionchar suntasach ag aon athruithe ar shaothrú slatiascaireachta róiste i lochanna an iarthair maidir le líonta, moltar an chosaint a thugtar dóibh faoi fhodhlí 806 (Caomhnú agus Toirmeasc ar Dhíol Éisc Gharbh, Fodhlí 806 2006) a bhaint sna dobharcheantair seo mar bheart breise chun cabhrú le laghdú éigin a dhéanamh ar líonta má thugann an fhianaise le fios go rachaidh sé seo chun tairbhe don bhreac donn fiáin.



Fíor 8.1. Tógtha as Monatóireacht Faireachais WFD ar Stoic Éisc – Loch Con 2016. – Léiríonn an graf seo forlámhas reatha Róiste agus Péirse i mbithmhais éisc i Loch Con.

8.5 Liús

Glactar leis gur tugadh liús isteach i lochanna an iarthair, cé nach eol go cinnte an tráth cruinn maidir le bunadh na ndaonraí sin. Léiríonn staidéir ghéiniteacha a rinneadh in 2013 go mb'fhéidir go raibh 2 thonn de choilíniú liús in Éirinn, ceann amháin le déanaí (300 – 400 ybp) agus ceann i bhfad níos sine (b'fhéidir chomh fada siar le 4,000 ybp). Mar sin féin, léiríonn tromlach na fianaise atá ar fáil, (e.g. cartlann ARÉ agus patrúin dáileacháin reatha) agus



easpa iarsmaí liús ó shuíomhanna seandálaíochta, gur dócha go raibh an liús anaithnid i gConnachta go dtí am éigin go déanach sna meánaoiseanna. Seans go raibh siad i Loch Síleann roimh an dáta toimhdithe seo, ach níl sé soiléir cathain a tharla an teagmhas bunaithe don dobharlach seo.

Léiríonn suirbhéanna agus breathnuithe a rinneadh thar 40 bliain ar lochanna an iarthair go gcreachann liús ar shalmainidí, go háirithe ag amanna den bhliain nuair a bhíonn bric óga agus bradáin óga ag aistriú ó aibhneacha craobh-abhann go dtí na dobharlaigh níos mó. Mar sin féin, thug staidéir le déanaí le fios go bhféadfadh liús a n-íompraíocht chothaithe a athrú mar fhreagra ar mhéaduithe ar dhaoirí ciprinidí i roinnt lochanna. Ní mór tuilleadh staidéir a dhéanamh ar an athrú seo chun freagraí a sholáthar ar roinnt príomhcheisteanna. Mar shampla, cén leibhéal creachadóireachta ó liús ar shalmainidí a tharlaíonn i ngach ceann de lochanna an iarthair agus cén tionchar a bheadh ag flúirse róiste air seo? An gcreachann liús níos mó de rogha ar shalmainidí? An mbíonn tionchar suntasach ag creachóireacht liús ar fhlúirse róiste? Conas a théann flúirse róiste i bhfeidhm ar shalmainidí?



Fíor 8.2. Gealóg bhradán a itheadh le déanaí, a fuarthas ó bholg liús le linn oibríochtaí bainistíochta stoic ar Loch Con in 2019 – Is minic a aimsíonn foireann RBD an liús, agus iad ag beathú ar bhradáin óga le linn an bháire bhliantúil gealóg.

Tá bainistíocht na stoc liús ar siúl le breis agus 50 bliain ar lochanna an iarthair. Breathnaíodh air seo i gcónaí mar uirlis thábhachtach bhainistíochta do chaomhnú na salmainidí. Léirigh taighde ag IIE (Kennedy et al 2018 - <https://doi.org/10.1111/jfb.13676>) go gcreidtear go bhfuil iontráil locha ina scrogall creachadóireachta liús do shalmainidí i gcórais nádúrtha, rud a thugann le tuiscint freisin go bhféadfadh go mbeadh bainistiú spriocdhírthe stoic níos tairbhí. Tá sé beartaithe go leanfar leis na cláir bhainistíochta seo ach d'fhéadfadh go mbeidís faoi réir mionathraithe de réir mar a chuirtear feabhas ar ár dtuiscint ar idirghníomhaíocht speiceas trí shampláil agus trí shamhaltú daonra. Tríd an bpróiseas seo, forbrófar sraith "cleas" bainistíochta, agus cuirfear iad seo i bhfeidhm ag céimeanna éagsúla ar na lochanna éagsúla, chun próisis bhainistíochta stoic níos éifeachtaí a thabhairt i gcrích. D'fhéadfaí



machnamh a dhéanamh freisin ar athbhreithniú ar Fhodhlí reatha Caomhnú Liúis Uimh. 809, 2006 a thugann cosaint dhlíthiúil speisialta do liús maidir lena shaothrú trí shliatiascaireacht. D'fhéadfadh sé seo a bheith míchuí ar lochanna atá á mbainistiú go sonrach le haghaidh salmainidí nó inar tugadh isteach liús le déanaí.

8.6 Bran

Bhí bran i láthair i líonta beaga ar fhorhmór lochanna an iarthair agus is speiceas neamhdhúchasach iad ar féidir leo a bheith ionrach i gcúinsí áirithe, agus uaireanta bíonn tionchar acu ar éisc dhúchasacha nó ar a n-éiceachórais.

Le blianta beaga anuas, tá méadú ag teacht ar an líon bran ar Loch Measca, agus tá imní ag dul i méid go bhfuil siad ag déanamh damáiste do leapacha carafíte agus do na bailiúcháin speiceas casta a dtacaíonn siad leo. Tá fianaise ar an damáiste seo tugtha faoi deara le roinnt blianta anuas agus in 2021 bhain oifigigh IIE an bran ar bhonn trialach ó na ceantair is mó a raibh an damáiste seo le feiceáil iontu.

Is cosúil go bhfuil gnáthóga ag téarnamh go tapa i gceantair ónar baineadh bran, agus is dócha gur féidir na hoibríochtaí seo a laghdú sna blianta atá le teacht nuair a bheidh líonta inbhuanaithe bainte amach. Leanfaidh oifigigh de mhonatóireacht a dhéanamh ar dhamáiste a dhéanann bran agus, faoi réir anailíse tríd an bpróiseas measúnaithe cuí, féadfaidh siad tuilleadh bainistíochta a dhéanamh sna limistéir lena mbaineann chun gnáthóga agus speicis thábhachtacha a chosaint. Déanfar staidéir chun dobharlaigh eile a shainaithint ina bhféadfadh stoic bran a bheith ídithe agus inar féidir iasc Loch Measca a aistriú chun iad seo a fhorlíonadh, nuair is cuí.

8.7 Bradán Bándearg

Tá an speiceas seo de bhradán an Aigéin Chiúin tar éis teacht chuig cuid de dhobharcheantair lochanna an iarthair agus daonraí a bhunú iontu. Cé go bhfuil an coilíniú seo ag céim luath, is ábhar imní an fhéidearthacht go mbeadh tionchar ag an speiceas neamhdhúchasach seo ar dhaonraí áitiúla éisc. Fágann imthosca i ndobharcheantair íochtair aon loch an iarthair ina bhfuil coilíniú ag bradán bándearg indéanta (i.e. Loch Con, Loch Arbhach, Loch Coirib) go bhféadfaí na speicis ionracha imirceacha seo a idircheapadh gan tionchar míchuí ar speicis imirceacha dúchasacha. Má thugtar faoi deara go bhfuil bradán bándearg ag dul ar imirce isteach sna córais seo, ba chóir tús a chur le clár bainte trí idircheapadh.



9. Bainistiú Gnáthóg

9.1 Suirbhéanna ar Dhobharcheantair

Tá suirbhéanna gnáthóige ar siúl a aithníonn éiceachórais atá ag feidhmiú agus a bhfuil tionchar orthu, go príomha sna haibhneacha craobh-abhann a théann chuig lochanna an iarthair. Tá tacar sonraí suntasach de dháileadh stoic éisc, saintréithe gnáthóige agus bacainní féideartha bunaithe freisin. Ag baint úsáide as na foinsí sonraí seo, mar aon le tomhais agus breathnuithe ar an talamh, tá pleananna aonair chun gnáthóg damáiste nó fo-optamach a athchóiriú i gcodanna de chainéil abhann á dtáirgeadh go leanúnach ag Oifig Tionscadail IIÉ.

9.2 Bunachar Sonraí Gnáthog

Leanfar le suirbhéireacht a dhéanamh ar chainéil agus ar a ngnáthoga i ngach ceann de dhobharcheantair lochanna an iarthair chun cur le bunachair sonraí reatha de thréithe fisiceacha agus éiceolaíochta. As sin, cuirfear le liosta tosaíochta de láithreáin ionchasacha, gach bliain, de réir mar a chuirtear oibreacha i gcrích ar láithreáin atá liostaithe cheana féin.

9.3 Cainéil Draenáilte go hArtaireach

I ndobharcheantair inar tugadh faoi scéimeanna draenála artairigh, leanfaidh IIÉ leis an obair leis an údarás náisiúnta draenála agus faoisimh tuilte - Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP) chun obair athchóirithe gnáthóg a dhéanamh faoin gClár Feabhsaithe Abhann Comhshaoil (EREP). Dhearbhaigh OOP go bhfuil sé ar intinn acu leanúint ar aghaidh lena rannpháirtíocht ar na tionscadail seo trí shaineolas innealtóireachta, innealra agus, i gcásanna áirithe, ábhair a sholáthar le haghaidh oibreacha forbartha abhann.

9.4 Gnáthóg Damáiste a Athchóiriú

Leanfaidh IIÉ ag díriú ar chainéil a leasaíodh i gcleachtais draenála roimhe seo agus an aidhm ann gnáthoga a ndearna gníomhaíochtaí antrapaigineacha damáiste dóibh a athchóiriú. Is é an tomhas bunúsach a bheidh ann fós i ndáil leis an ngá atá le hobair forbartha gnáthóg a dhéanamh ná an méid a d'imigh cainéal abhann óna staid nádúrtha. I gcásanna nach dtagann cainéil ina bhfuil suíomhanna forbartha cuí faoi shainchúram draenála OOP, ceapfaidh IIÉ conraitheoirí chun na hoibreacha gnáthóige seo a dhéanamh faoi mhaoirseacht na foirne um Ghnáthóg Damáiste a Athchóiriú.



Fíor 9.1 Athchóiriú Gnáthóg Cuidíonn struchtúir, amhail na sraonairí péireáilte seo, le sreafaí a athrú agus coinníollacha hidreolaíocha níos éagsúla a chruthú in aibhneacha atá draenáilte go hartaireach. Déanann sé seo cainéil a mionathraíodh go láidir

Déanfaidh IIE oibreacha athchóirithe gnáthóige a ar shraith suíomhanna i ngach dobharcheantar gach bliain. Tabharfar aghaidh ar mheasúnuithe cuí, ar iarratais ar chead pleanála, ar cheaduithe úinéirí talún agus ar iarratais ar údaruithe ábhartha eile. Is é an cuspóir a bheidh ann ná an próiseas maidir le haithint láithreáin, pleanáil tionscadail, éadail na n-údaruithe ábhartha go léir a shruthlíniú go dtí forghníomhú an tionscadail ar an mbealach is éifeachtaí agus is féidir agus cloí ag an am céanna leis na rialacháin ábhartha comhshaoil agus pleanála.



9.5. Bacainní

Ar fud abhantrach lochanna an iarthair, sainaitníodh bacainní ar chainéil insreafa agus eis-sreafa. Tá tús curtha ag IIÉ le hanailís ar na struchtúir shaorga seo amhail coraí, droichid agus lintéir chun déine gach struchtúir a rangú maidir le nascacht éiceolaíoch agus bealach éisc. Tá an fhaisnéis seo ríthábhachtach maidir le pleananna athchóirithe gnáthóg a chur le chéile mar go bhfuil an srian ag éisc ar rochtain ar ghnáthóga ríthábhachtacha sceite agus iasclainne ina fhachtóir cinntitheach i gcur chun cinn agus i dtosaíocht na bpleananna aonair.

Tá baint agus modhnú na mbacainní saorga mar chuid de chlár uile-Eorpach (AMBER) a fhorluíonn leis an gceann seo, a chinnteoidh go mbeidh bacainní inrochtana ar imirce éisc ar an mbealach is éifeachtaí le linn shaolré Phlean Lochanna an Iarthair.



10. Taighde, Faisnéis Reatha agus Bearnaí san Eolas

10.1 Stoic Éisc

Rinneadh suirbhéanna tréimhsiúla ar stoic éisc ar lochanna an iarthair go léir le 40 bliain anuas agus bunaíodh banc substaintiúil sonraí maidir leis na speicis éisc atá ann, a líonmhaireacht choibhneasta agus a struchtúir daonra. Mar sin féin, tá a ndaonraí thar a bheith dinimiciúil agus bíonn tionchar ag go leor fachtóirí fisiceacha agus comhshaoil ar a líonta agus rialaíonn siad idirghníomhaíochtaí idirspeicis.

10.2 Samhaltú Daonra

Tá réamhleagan forbartha ag an IIÉ de shamhail mhatamaiticiúil próiseas-bhunaithe de dhinimic daonra don bhreac donn agus do speicis creachadóra. Tá sé beartaithe go ndéanfaí tuilleadh forbartha ar shamhlacha den chineál seo agus go ndéanfar é a atáirgeadh ar lochanna eile d'fhonn bonn eolais a chur faoi chinntí amach seo agus torthaí dóchúla ó straitéisí bainistíochta éagsúla a thuar. D'fhéadfadh go mbeadh tionchar suntasach ag creachóireacht liús ar speicis eile, go háirithe ar róiste. Tugann staidéir a rinne IIÉ roimhe seo le fios go bhféadfadh réim bia na liús a athrú de réir mar a éiríonn iasc ciprinid eile níos flúirsí. Mar sin d'fhéadfadh impleachtaí a bheith ann do bhainistiú liús maidir le róiste, cé nach dtuigtear go hiomlán an gaol idir líon na liús agus flúirse róiste. Tá an cheist ann fós freisin cibé acu an mbeadh an iomarca róiste ann mar thoradh ar rátaí arda bainte liús. Níl sé soiléir ach an oiread an mbíonn tionchar níos suntasaí ag ard-dlús róiste ar bhradáin ná atá ag creachóireacht liús.

10.3. Modheolaíochtaí Malartacha agus Eolaíocht Saoránach

Moltar cláir thaighde eile amhail forbairt d'uirlis measúnaithe aip-bhunaithe samplóra iasc, ag baint úsáide as sonraí suirbhé iasc caighdeánaithe, (e.g. an Chreat-Treoir Uisce (WFD) CEN Gillnets) chun cur lenár dtuiscint reatha ar dhinimic stoic éisc agus ar idirghníomhaíochtaí i lochanna an iarthair.

D'fhéadfadh baint na ngeallsealbhóirí áitiúla a iarraidh a bheith i gceist leis sin chun samplaí liús atá bailí go heolaíoch a sholáthar laistigh de raonta criticiúla méide a chuirfidh leis na samhlacha daonra a bheidh mar bhonn eolais do chláir bhainistíochta stoic. Seolfar aon chláir eolaíochta saoránach laistigh de pharaiméadair atá breá sainithe agus déanfaidh IIÉ torthaí agus samplaí a sheiceáil sula n-úsáidfear iad i samhlacha.

10.4 Bainistíocht Riosca

Is speiceas cairéil slatiascaireachta coitianta é an liús agus is minic a thugtar isteach iad anois i limistéir nua, go háirithe i ndobharlaigh bheaga (<50Ha). Tá



sé seo ar cheann de na bagairtí is suntasaí ar stoic éisc dhúchasacha i ndobharlaigh bheaga. Ní bhíonn liús agus breac donn le chéile i lochanna níos lú, mar sin fágann a dtabhairt isteach in uiscí neamhchoilínithe roimhe seo go bhféadfadh bric sna córais sin dul in éag murar féidir dianbhainistíocht agus baint an liúis a bhaint amach.

Tá sé molta ag taighde atá ann cheana féin (Fitzgerald et al 2016) gur féidir stoic shalmainide a nochtadh do leibhéil athraitheacha riosca maidir le creachóireacht bunaithe ar shaintréithe fisiceacha an dobharlaigh ina gcónaíonn siad (Fitzgerald et al 2016). Bíonn tionchar ag fachtóirí amhail méid dobharlaigh, próifílí doimhneachta, castacht agus nascacht ar nochtadh na salmainidí don chreachóireacht, go háirithe ag an liús. Ba cheart saintréithe ábhartha gach locha a mheas ionas gur féidir maitrís riosca a thiomsú. Is féidir é seo, i gcomhar le sonraí stoic éisc, a úsáid ansin chun bonn eolais a chur faoi leibhéal na bainistíochta stoic a d'fhéadfadh a bheith ag teastáil do gach loch.

10.5 Samhlacha Aeráide

Cé go bhfuil sonraí á mbailiú ag IIÉ faoi láthair a chabhróidh le monatóireacht ar thionchair dhóchúla an athraithe aeráide in uiscí dromchla na hÉireann, agus na tionchair sin a thuar b'fhéidir, ba cheart tacair sonraí ar leith d'fhothacar lochanna an iarthair a bhailiú go leanúnach faoin CCRP. Cuirfidh sé seo bainisteoirí ar an eolas maidir le gníomhartha féideartha a d'fhéadfadh cabhrú le hathléimneacht a thógáil i ndobharcheantair agus i speicis araon. Úsáidfear faisnéis a eascraíonn as na tacair sonraí seo chun suíomhanna cuí agus bearta sonracha a roghnú le linn oibríochtaí forbartha.



11. Amlínte

Tá na gníomhartha a theastaíonn chun gach ceann de chuspóirí Ardleibhéil an phlean seo a bhaint amach liostaithe i dtábla 11.1 thíos mar aon leis na hamlínte do sheachadadh na ngníomhartha. Braitheann na hamlínte seo ar acmhainní cuí a sholáthar chun na gníomhartha a chur i gcrích. Mura bhfuil acmhainní leordhóthanacha á n-úsáid i seachadadh na ngníomhartha, d'fhéadfadh sé nach dtarlófar a seachadadh nó go gcuirfear moill air.

HLO 1.	Rannpháirtíocht Pháirtithe Leasmhara	Tús	Deireadh
	<u>Gníomh 1.1:</u> Grúpaí dobharcheantair, iontaobhais agus comhlachais bunaithe a aithint agus dul i dteagmháil leo chun cuidiú le dul chun cinn na gcomhspríocanna bainistíochta dobharcheantair.	2022	Athbhreithniú de dhíth tar éis 5 bliana
	<u>Gníomh 1.2:</u> Sa chás nach bhfuil a leithéid de ghrúpaí bunaithe go fóill, dul i dteagmháil le pobail áitiúla, le páirtithe leasmhara agus le húdaráis ábhartha maidir le cosaint agus forbairt a ndobharcheantar trí níos mó Comhlachas Bainistíochta Dobharcheantair a bhunú do Lochanna an Iarthair.	2022	Athbhreithniú de dhíth tar éis 5 bliana
	<u>Gníomh 1.3:</u> Feabhas a chur ar mheicníochtaí agus líonraí cumarsáide idir IIE, grúpaí dobharcheantair agus údaráis ábhartha.	2022	Leanúnach
HLO 2	Gníomhú ar son na hAeráide & Bithéagsúlacht		
	<u>Gníomh 2.1:</u> Fachtóirí soláimhsithe a shainaithint a chuideoidh le hathléimneacht aeráide gnáthóg agus speiceas íogair.	Tosaithe	TBC
	<u>Gníomh 2.2:</u> Bunú criosanna maolánacha uisceacha suntasacha a chur chun cinn chun bithéagsúlacht a fheabhsú agus chun rith chun srutha cothaithigh/dríodair a fheabhsú.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth tar éis 5 bliana
	<u>Gníomh 2.3:</u> Samhlacha a fhorbairt chun bonn eolais a chur faoi phlandáil straitéiseach coillearnach dúchasach chun iarmhairtí teochtaí uisce ardaithe agus minicíocht agus déine tuite méadaithe a mhaolú.	TBC	TBC



HLO 3.	Cáilíocht an Uisce		
	<u>Gníomh 3.1:</u> Feabhas a chur ar chumas an IlÉ cionta um cháilíocht an uisce a bhrath agus a fhorfheidhmiú trí líon na nOifigeach comhshaoil iascaigh a oibríonn i ndobharcheantair lochanna an iarthair a mhéadú.	2022	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 3.2:</u> Cumhachtaí reachtúla reatha iascaigh Intíre Éireann a fheabhsú trí oifigigh a údarú chun forálacha ábhartha na Rialachán um Ghnáthóga a fhorfheidhmiú.	2022	2027
	<u>Gníomh 3.3:</u> Leanúint ar aghaidh ag feabhsú agus ag cur le caidrimh oibre le príomhúdaráis chomhshaoil i ndobharcheantair locha an iarthair ionas go roinntear faisnéis go héifeachtach agus go mbainfear amach éifeachtúlachtaí méadaithe, maidir le forfheidhmiú comhshaoil.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
HLO 4	Speicis Ionracha		
	<u>Gníomh 4.1:</u> Speicis ionracha díobhálacha a bhaint agus/nó a bhainistiú trí chlár straitéiseacha um bainistiú stoic agus um bainistiú fiailí.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 4.2:</u> Leanúint ar aghaidh ag baint úsáide as meáin dhigiteacha agus thraidisiúnta chun an pobal a chur ar an eolas faoi speicis ionracha a d'fhéadfadh a bheith díobhálach i lochanna an iarthair.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 4.3:</u> Comhairle agus acmhainní bithshlándála a sholáthar do ghrúpaí geallsealbhóirí chun leathadh speiceas ionrach i lochanna an iarthair a chosc.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 4.4:</u> Grúpaí geallsealbhóirí ábhartha a spreagadh chun páirt a ghlacadh i mbainistiú speiceas ionrach.	2022	TBC
	<u>Gníomh 4.5:</u> Feabhas a chur ar an reachtaíocht agus pionóis a mhéadú as éisc bheo a aistriú.	TBC	TBC



HLO 5	Bainistiú Stoic		
	<u>Gníomh 5.1:</u> Pleananna bainistithe stoic a tháirgeadh go bliantúil, chun iarmhairtí ar shalmainidí ó dhaonraí eile éisc a laghdú.	Tosaithe	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 5.2:</u> Pleananna bainistithe stoic a athrú de réir mar a dhéantar samhlacha daonra ar gach ceann de na lochanna a bheachtú.	TBC	TBC
	<u>Gníomh 5.3:</u> Cur ar chumas grúpaí geallsealbhóirí áitiúla cur le cláir bhainistíochta stoic agus thaighde trí athbhreithniú a dhéanamh ar na fodhlíthe ábhartha	TBC	TBC
	<u>Gníomh 5.4:</u> Maitrís riosca a fhorbairt le haghaidh salmanaidí bunaithe ar shaintréithe fisiceacha gach dobharlaigh agus ar na himpleachtaí a bhaineann leo siúd i ndáil le creachóireacht.	TBC	TBC
HLO 6	Athchóiriú Gnáthóg		
	<u>Gníomh 6.1:</u> Aghaidh a thabhairt ar na heasnaimh ghnáthóg salmainide i ndobharcheantair lochanna an iarthair trí 3 thionscadal athchóirithe spriocdhírithe in aghaidh an dobharcheantair in aghaidh na bliana.	Ar siúl (i Loch Coirib, Loch Measca, Loch Cara, Loch Síleann agus Loch Con.)	Athbhreithniú de dhíth gach 5 bliana
	<u>Gníomh 6.2:</u> Próisis riaracháin a shruthlíniú chun tionscadail forbartha a thabhairt chun críche trí phróisis phleanála le héifeachtúlacht uasta.	Tosaithe	2022
	<u>Gníomh 6.3:</u> A áirithiú go bhfuil gach próiseas cosanta comhshaoil ábhartha i bhfeidhm chun damáiste do speicis agus do ghnáthóga íogaire eile a sheachaint.	Leanúnach	Leanúnach



HLO 7	Taighde		
<u>Gníomh 7.1:</u> Cláir mhonatóireachta stoic éisc nua a fhorbairt agus feabhas a chur orthu siúd atá ann cheana féin (e.g. WFD) chun na sonraí riachtanacha a sholáthar le haghaidh samhlacha daonra éisc do lochanna an iarthair.		2022	Leanúnach
	<u>Gníomh 7.2:</u> Gach foinse sonraí atá ar fáil a úsáid, lena n-áirítear bainistíocht stoic agus torthaí slatiascaireachta le cur isteach ar shamhlacha daonra éisc do lochanna an iarthair.	Tosaithe	Leanúnach
	<u>Gníomh 7.3:</u> Leanúint le samhlacha tionchair aeráide a fhorbairt faoi chláir thaighde reatha (CCMP) chun athléimneacht a fheabhsú i ndobharcheantair agus i speicis.	Tosaithe	Leanúnach

**Inland Fisheries Ireland
3044 Lake Drive,
Citywest Business Campus,
Dublin 24,
Ireland.
D24 CK66**

**www.fisheriesireland.ie
info@fisheriesireland.ie**

+353 1 8842 600

